

บทที่ 5

วิเคราะห์การควบคุมด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัว

การควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดของพรรคการเมืองไทย นอกจากการควบคุมอย่างเป็นทางการด้วยกรอบของกฎหมายตามที่ได้วิเคราะห์ไว้แล้วในบทที่ 4 พรรคการเมืองยังมีการควบคุมอย่างไม่เป็นทางการ คือการควบคุมโดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวของหัวหน้าพรรค และ แกนนำพรรค จากประวัติของพรรคการเมืองไทยนั้นก่อตั้งขึ้นมาจากหัวหน้าพรรคเป็นหลักใหญ่ มีการยึดถือบุคคลมากกว่าหลักการ พอหัวหน้าพรรคล้มหายตายจาก พรรคการเมืองนั้นก็จะสลายตัวตามไปด้วย¹ เป็นการชี้ให้เห็นว่าพรรคการเมืองไทยนั้นตั้งแต่จุดกำเนิดการก่อตั้งพรรคนี้ อาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นจุดกำเนิด จากนั้นก็โยงใยมาถึงการควบคุมสมาชิกพรรคการเมืองในสังกัดของตน

การควบคุมด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัวของพรรคประชาธิปัตย์

การศึกษาการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคประชาธิปัตย์ ศึกษาตั้งแต่กระบวนการเลือกสรรของพรรคประชาธิปัตย์ และการสรรหาคณะกรรมการบริหารของพรรคประชาธิปัตย์ การดำเนินงานของคณะกรรมการบริหาร และวิธีการควบคุมสมาชิกของพรรคประชาธิปัตย์ จากการศึกษาพบว่า พรรคประชาธิปัตย์มีการควบคุมสมาชิกโดยอาศัยกรอบของกฎหมายและความสัมพันธ์ส่วนตัว การได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคใต้และกรุงเทพฯ ขึ้นอยู่กับกระแสความนิยมและความมีชื่อเสียงของพรรค ส่วนภาคอื่นขึ้นอยู่กับตัวผู้สมัครแต่ละคน

¹ อภิชาติ เชื้อเทศ, ความล้มเหลวของพรรคการเมืองไทย, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท ศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 98.

คุณลักษณะเด่นของพรรคประชาธิปัตย์ เรื่องวัฒนธรรมองค์กร

พรรคประชาธิปัตย์มีคุณลักษณะเด่นคือ มีวิวัฒนาการความเป็นพรรคมายาวนานมากตั้งแต่ก่อตั้งถึงปัจจุบันจาก พ.ศ. 2489-2539 เป็นระยะเวลา 50 ปี มีการจัดองค์กรที่เป็นระบบสาขามากที่สุด ปัจจุบันมีสาขาถึง 167 สาขา ในขณะที่มีเขตเลือกตั้งเพียง 155 เขต (การเลือกตั้งเมื่อ 2 กันยายน 2538) กฎระเบียบโครงสร้างองค์กรจึงมีความซับซ้อนกว่าพรรคอื่นๆ มีลักษณะของภาคเข้ามาเกี่ยวข้อง จากการสัมภาษณ์ถึงคุณลักษณะของพรรคประชาธิปัตย์ ของ นายพิเชษฐ พันธุ์วิชาติกุล เกี่ยวกับวัฒนธรรมขององค์กรในพรรคประชาธิปัตย์ มีดังนี้²

"เท่าที่ผ่านมาเราให้ความสำคัญในอาวุโสในผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ของพรรคทั้งหลาย ในส่วนที่เกี่ยวกับภาคต่างๆ เราก็พยายามที่จะกระจายให้แต่ละภาคมีสิทธิมีเสียงหรือผู้ใหญ่ที่ดูแลทั้งหมด มาจากภาคต่างๆ ในลักษณะที่เหมาะสมและเป็นธรรม ที่คนยอมรับกันได้ นอกนั้นก็คงจะเป็นเรื่องวินัยที่คนเก่าๆ เคยทำกันเล่าขานกันมา ยึดมั่นใน ความเป็นประชาธิปัตย์ คำขวัญเก่าๆ หลากๆ บรรทัด เช่นว่า รักกันเป็นเกลียวแน่นเหนียวเป็นประชาธิปัตย์ หรือเราจะสู้ต่อไปเพื่อประชาธิปัตย์และปากท้องของพี่น้องประชาชนอะไรอย่างนี้ เป็นคำเก่าๆ ที่เรายึดมั่นเหมือนกับมีจิตวิญญาณบางอย่างที่ทำให้ยึดมั่นในสิ่งเหล่านี้ที่ทำให้เราส่าทิก"

และจากการสัมภาษณ์ นายอลงกรณ์ พลบุตร ที่ว่า³

"วัฒนธรรมองค์กร เราเป็นพรรคเก่าแก่ยาวนาน จึงมีวัฒนธรรมองค์กร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวัฒนธรรม การประพฤติ ปฏิบัติ วินัยของ สส. ที่ต้องรับผิดชอบต่อพรรค ต่อมติพรรค การเสนอกฎหมาย ญัตติ ต้องได้รับมติเห็นชอบจากพรรคก่อน"

²สัมภาษณ์ พิเชษฐ พันธุ์วิชาติกุล, กรรมการบริหารพรรคประชาธิปัตย์, 26 มกราคม 2539.

³สัมภาษณ์ อลงกรณ์ พลบุตร, กรรมการบริหารพรรคประชาธิปัตย์, 1 ธันวาคม 2539.

และจากการสัมภาษณ์นายอาคม เอ่งฉ้วน กรรมการบริหารพรรคประชาธิปัตย์ที่⁴

"ผมว่าที่สำคัญที่สุดพรรคประชาธิปัตย์ยืนหยัดอยู่มาได้จนขณะนี้คือ นักการเมืองรุ่นพี่ๆทำเป็นตัวอย่าง ในการปฏิบัติตัว ในการเดินทาง ในการ..ทุกอย่างการปฏิบัติในสภา การทำหน้าที่ในสภา มันเหมือนเป็นการถ่ายถอดกันเป็นช่วงๆ เท่าที่ประสพมาก็เห็นว่า เป็นพรรคการเมืองที่ค่อนข้างสมบูรณ์พรรคหนึ่ง. . . การควบคุมด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัว ในพรรคประชาธิปัตย์ไม่มีมุ้ง ไม่มีมุ้งเล็ก ไม่มีมุ้งใหญ่ ก็จะมองคือการภาคเป็นหลักแต่ว่าแน่นอนที่สุดสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในแต่ละเขต แต่ละภาคก็จะต้องมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปบ้าง ไม่ว่าจะ เป็นเรื่องของการใช้งบประมาณของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือว่าข่าวในลักษณะที่ทําให้เสื่อมเสีย ใช้อำนาจใช้อิทธิพลของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตรงนี้ก็จะมีการติดตามกันอยู่อย่าง เป็นระยะๆ และก็ในที่สุดถ้าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรท่านใดที่มีพฤติกรรม ในลักษณะที่จะทําให้เสื่อมเสียก็จะถูกเตือนถูกว่ากล่าวกันเสียก่อน"

การเลือกสรรบุคคลลงสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรค

การเลือกสรรบุคคลที่มาลงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งแต่ต้น เป็นการควบคุมสมาชิกวิธีหนึ่งที่พรรคประชาธิปัตย์ให้ความสำคัญในการพิจารณา เลือกสรรตัวบุคคลพอสมควร ด้วยเหตุที่พรรคประชาธิปัตย์ เป็นพรรคที่จัดตั้งมานาน อีกทั้งเคยจัดตั้งรัฐบาลมาแล้วหลายครั้ง ดังนั้นพรรคจึงเป็นที่รู้จักอย่างดีของประชาชนโดยทั่วไป พรรคประชาธิปัตย์มีโอกาสค้นหาตัวบุคคลที่มีอุดมการณ์เดียวกับพรรค ในการเลือกสรรผู้สมัครผู้แทนราษฎรในกรุงเทพมหานครทางพรรคได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ 6 ข้อ ดังนี้⁵

⁴สัมภาษณ์ อาคม เอ่งฉ้วน, กรรมการบริหารพรรคประชาธิปัตย์, 1 ธันวาคม 2539.

⁵สาธิต ชวะนัทชัย, การเลือกสรรผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองไทย, วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 102-103.

1. เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีชื่อเสียงดีมาจากทุกจังหวัด
2. เป็นชาวอิสลามจำนวนหนึ่ง
3. อาจเป็นสมาชิกสภาเทศบาลกรุงเทพและธนบุรีหรือเคยเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนมาแล้ว
4. อาจจะเลือกมาจากนักการเมืองเก่า
5. มีสตรีสมัครด้วย ยึดถือหลักความเสมอภาค
6. อาจเชิญบุคคลภายนอกพรรคมาร่วมสมัครด้วย

ส่วนการเลือกสรรในต่างจังหวัดนั้น พรรคได้พิจารณาการคัดเลือกสมาชิกของพรรคเพื่อส่งเข้าสมัครรับเลือกตั้ง พรรคจะแต่งตั้งคณะกรรมการคัดเลือกขึ้นเป็นเขต รับผิดชอบเป็นภาคๆไป ภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ ทว่าการคัดเลือกเสนอตัวให้คณะกรรมการพิจารณาอนุมัติ

จุดที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งที่พรรคประชาธิปไตยใช้ในการพิจารณาก็คือ ประวัติส่วนตัว ภูมิหลังและจุดมุ่งหมายของการลงสมัคร เป็นผู้แทนราษฎรว่ามีจุดมุ่งหมายทางการเมืองอย่างไร มีความสำคัญต่อการคัดเลือกมาก ดังทัศนะของ อำนวย สุวรรณศิริ ดังนี้ คือ⁶

"อย่างแรกก่อนที่จะเลือกคนมาลงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องเคร่งครัดหน่อย ต้องสอบภูมิหลังของบุคคลผู้นั้น เข้ามาด้วยความเจ็บปวด ต้องการมาแก้แค้นสังคม เป็นข้าราชการที่อยู่ไม่ได้แล้วต้องการจะแก้แค้นข้าราชการด้วยกัน หรือนักธุรกิจที่สู้เพื่อนไม่ได้แล้ว แต่ต้องการจะมาแก้แค้นในทางธุรกิจ พวกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวอย่างรุนแรง ต้องการรับเหมา ต้องการสัมปทานก็มาเล่นการเมือง มีอิทธิพล ค้ายาเสพติด เจ้าพ่อ มีทุกรูปแบบ ฉะนั้นถ้าพรรคการเมืองไม่เลือกสรรตรงนั้นตัวนั้นก็คือตัวปัญหา ฉะนั้นกระบวนการเข้าสู่การเมืองต้องเคร่งครัดมากในการเลือกคนอย่าเอาคนเลวเข้ามา ถ้ารู้ภูมิหลังว่าคนนี้เป็นคนไม่ระเบียบวินัย เพื่อนไม่คอยคบอยู่ที่ไหนทะเลาะที่นั่น สร้างปัญหาให้หน่วยราชการหรือองค์กรเอกชนแล้ว ถ้ารับเข้า

⁶สัมภาษณ์ อำนวย สุวรรณศิริ, กรรมการบริหารพรรคประชาธิปไตย, 1 ธันวาคม 2538.

มาก็จะมีปัญหาในพรรคการเมืองทันที"

ในรายงานผลการสัมมนากรรมการบริหาร-สมาชิกพรรคการเมือง และผู้ทรงคุณวุฒิ ของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ระดับบุคคลสำคัญของพรรคการเมืองไทยได้ให้ข้อคิด เห็นและประเด็นที่สำคัญไว้หลายท่าน กล่าวคือ

"ที่นี้มาถึงประเด็นที่ว่า เมื่อมีการสมัครรับเลือกตั้งแล้ว ขบวนการในการตัดสินใจของ องค์การของพรรคประชาธิปไตยตัดสินใจที่ไหน อย่างไร เมื่อมีการเลือกตั้ง กรณีที่ชัดเจนก็คือ การ เลือกตั้งคราวที่แล้ว พรรคประชาธิปไตย คณะผู้บริหารพิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการสรรหาผู้สมัคร รับเลือกตั้งขึ้นมาโดยเฉพะเรื่องต่างหาก จากคณะผู้บริหาร คณะผู้คัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นมติของคณะกรรมการบริหารพรรค แล้วก็หัวหน้าพรรคเป็นผู้แต่งตั้ง คราวที่แล้วเราได้มีการ แต่งตั้งคณะผู้คัดเลือกประกอบด้วยบุคคล 9 คน โดยจะกระจายกระจายแต่ละภาคของประเทศ... ขบวนการคัดเลือกมีอยู่ 2-3 ลักษณะ ลักษณะที่หนึ่ง คือการได้รับคำแนะนำจากสาขาพรรค พรรค ประชาธิปไตยนั้นมีสาขาค่อนข้างกระจายกระจายอยู่ทั่วประเทศ. . .ให้การแนะนำ ใครควรจะลง สมัครรับเลือกตั้งอย่างไร"

การกระจายอำนาจไปยังสาขาพรรคนั้น พรรคประชาธิปไตยกระทำได้ในระดับหนึ่ง โดยสาขาพรรคมีบทบาทในการเลือกสรรผู้สมัครรับเลือกตั้ง และเสนอเป็นข้อมูลต่อพรรค ซึ่งวิธี นี้เป็นการใช้สาขาพรรคให้เป็นประโยชน์ทางการเมือง เนื่องจากตัวแทนในสาขาพรรคจะทราบดี ว่าบุคคลใดในท้องถิ่นเป็นผู้ที่เหมาะสม ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปไตย ได้แสดงทัศนะให้เห็นวิธีการในการเลือกสรรผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคประชาธิปไตย ซึ่งมี ลักษณะ เฉพาะแตกต่างจากพรรคการเมืองอื่นๆ ว่า⁷

"เพื่อที่จะเป็นพรรคการเมืองได้ต้องมีสาขา (พรรค) เพราะฉะนั้นเมื่อตั้งสาขาขึ้น สาขาของเราที่มีอำนาจจะชี้ว่าใครจะเป็นผู้แทน เพราะเขาอยู่ที่นั่น เขารู้ว่าใครควรหรือไม่ควร ที่วิธีเลือก (ผู้สมัครรับเลือกตั้ง) ประชาธิปไตยทำอย่างนี้"

⁷สาธิต ชวะนทชัย, การเลือกสรรผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองไทย, หน้า 139.

แต่อย่างไรก็ตามอำนาจของสาขาพรรคในการเสนอชื่อผู้สมัครในนามพรรคนี้ พรรค ประชาธิปัตย์กำหนดไว้ในระดับหนึ่งเท่านั้น เป็นไปในลักษณะของการเสนอข้อมูลให้พรรคพิจารณา มากกว่าการตัดสินใจ โดยอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดยังคงอยู่ที่พรรคเป็นสำคัญ

"สาขามีบทบาทในการเลือก แต่ก็คืออย่างนี้ครับ สาขาก็มีข้อจำกัด มีสมาชิกไม่กี่ร้อยคนของเขตเลือกตั้งหนึ่ง แต่พรรคใหญ่เรามีกรรมการอำนวยการซึ่งมาจากการเลือกตั้งจากสมาชิกทั่วประเทศแล้ว เจ้าเป็นองค์กรใหญ่ เจ้าอาจจะไม่เห็นด้วยกับสาขาก็ได้ สาขาต้องเข้าใจเรื่องนี้ ไม่ใช่ว่าตัวอยู่ในพื้นที่จะต้องเชื่อฟังเจ้าที่จริงไม่ใช่ สาขาเสนอแนวคิดเทศน์มาแล้วพรรคอาจจะส่งอาจารย์มหาวิทยาลัยลงไป ส่งผู้หลักผู้ใหญ่ลงไป เหนือกว่านั้นก็ต้องเคารพมติพรรค. . . มีการตั้งสาขาที่หาดใหญ่ ชื่ออะไร. . . ยากลงผู้แทนก็ชนคนมา 200 คน มาจัดหาให้มันเป็นประธานกรรมการบริหาร แล้วก็กรรมการบริหาร 9 คน จะจัดหาให้ลงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ต้องจัดหาให้มันลงเอกฉันท์ เราก็ต้องบอกคุณหาญฯ [พล.อ.หาญ ลีลาพันธ์] คุณระวังนะ เวลาคุณไป เจ้าบอกก็แล้วแต่เสียงข้างมากเป็นประชาธิปไตยนี้ คน 200 คนจัดหาให้เป็นประธาน ผมก็ว่าเข้า ไม่ใช่ การเมืองมันรู้กัน ไม่ใช่คุณใช้ทฤษฎีอย่างเดียวได้ ทฤษฎีใช้กับคนเลวไม่ได้ ต้องบอกว่ามีเงินนะมีตั้งขึ้นมาเพื่อที่จะสร้างปัญหาให้พรรค มีเงินต้องเลิก สุดท้ายก็ไม่รู้ไปไหน พวกนี้มันไม่ยั่งยืน ในกรุงเทพฯ ก็มีหลายสาขา แต่คนที่จะชี้เจ้าได้ต้องบริสุทธิ์ใจ"⁸

ในการกลั่นกรองคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคประชาธิปัตย์ จะมีขั้นตอนกระบวนการสรรหา ตามข้อบังคับมีลักษณะการกระจายอำนาจจากพรรคลงไปยังพื้นที่ ดังคำสัมภาษณ์ของนายพิเชษฐ พันธุ์วิชาติกุล คือ⁹

"เป็นหลายฟลอร์ ก็จะเป็นเวทีแต่ละภาคก่อนว่าเจ้าแสดงความจำนงค์ที่จะไปลงภาคไหน ผู้ที่รับผิดชอบในภาคนั้นๆ พิจารณากลั่นกรอง อย่างใน กทม. จะมีผู้สมัครที่เยอะ ก็คงจะอยู่ที่กรรมการพรรคที่ดูแล กทม.ร่วมกับสมาชิกใน กทม. คัดเลือกในเบื้องต้นแล้วก็

⁸สัมภาษณ์ อำนวย สุวรรณศิริ, อ้างแล้ว.

⁹สัมภาษณ์ พิเชษฐ พันธุ์วิชาติกุล, อ้างแล้ว.

เมื่อผ่านการพิจารณาในเบื้องต้นแล้ว จากภาคต่างๆ ก็จะเข้าคณะผู้บริหาร จากคณะผู้บริหารแล้วก็จะเข้าสู่คณะกรรมการบริหาร แต่การตัดสินใจสุดท้ายก็คงอยู่ที่ประมาณ 7 ท่าน คือ หัวหน้าพรรคหนึ่ง รองหัวหน้าพรรคอีก 4 และก็เลขาธิการพรรค แต่ทั้งหมดนี้ข้างบนตัดสินใจกันส่วนใหญ่ก็ยึดถือกันที่การกลั่นกรองมาจากข้างล่าง"

เมื่อการกลั่นกรองบุคคลากรผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในนามพรรคเกิดปัญหากรณีผู้สมัครหลายคนมีความประสงค์เข้ารับสมัครในนามของพรรค ก็จะมีคณะกรรมการบริหารพรรค ซึ่งเป็นองค์กรสูงสุดมีอำนาจการตัดสินใจชี้ขาดผู้สมัครรับเลือกตั้งในนามพรรค ดังจะเห็นได้จากการคัดเลือกตัวแทนของจังหวัดพะเยาในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 ซึ่งมีการขัดแย้งกันภายในทีมผู้สมัคร คณะกรรมการบริหารพรรคตัดสินใจส่งคุณลัดดาวัลย์ฯ [ลัดดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์] โดยตัดอดีตสมาชิกสภาผู้แทนอีกท่านหนึ่งออกไป¹⁰

การคัดเลือกคณะกรรมการบริหารพรรค

พรรคประชาธิปไตยก่อนข้างใช้กรอบของกฎหมายในการควบคุม และองค์กรที่มีหน้าที่ในการบริหารงานของพรรคคือ คณะกรรมการบริหาร ฉะนั้นการคัดเลือกจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อมาดำเนินการทางการเมือง รวมทั้งการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัด พรรคประชาธิปไตยจะมีการคัดเลือกในที่ประชุมใหญ่ประจำปี การเลือกกรรมการบริหารพรรคจะพิจารณาจากผลงาน ประสิทธิภาพในการทำงาน การยอมรับโดยทั่วไปทั้งในภาคและในพรรค จะเป็นไปตามหลักเกณฑ์ประชาธิปไตย การคัดเลือกกรรมการบริหารพรรคในทัศนะของ พิเชษฐ

¹⁰สัมภาษณ์ อาคม เอ่งฉ้วน. อ้างแล้ว.

พันธู์วิชาติกุล สมาชิกพรรคประชาธิปไตยมีตั้งนี่คือ¹¹

"การคัดเลือกกรรมการบริหารพรรคประชาธิปไตย เข้ามามีหลายส่วน ส่วนแรกก็คือ ส่วนที่แบ่งตามภาค ซึ่งจะ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและอดีตผู้สมัคร ส่วนที่สองก็ตามภาค เหมือนกัน ก็คือ ส่วนที่เป็นกรรมการที่มาจากนักรการเมืองท้องถิ่น สข., สท. ต่างๆ ที่มีอยู่ ส่วนที่ สามก็คือ พวกรัฐมนตรีหรืออดีตรัฐมนตรี ซึ่งพวกนี้ส่วนใหญ่ เป็นสัดส่วนแบ่ง เป็นสัดส่วนออกไป สัดส่วนที่เหลือทั้งหมดคัดจากพลอรัใหญ่ . . . ที่นี้เวลาโหวตแต่ละคนก็คงจะมีข้อมูล เป็นหลักเกณฑ์ ของตัวเองเช่นว่า ถ้าเป็นคนเก่าก็มองว่า ที่ผ่านมามีงานให้พรรคแค่ไหน มีเวลาในการ ทำงานแค่ไหน มีประสิทธิภาพในการทำงานแค่ไหน การยอมรับโดยทั่วไป ทั้งในภาคที่ดีใน พรรคก็ดีแค่ไหนนะครับ มันก็คง เป็นหลักเกณฑ์ประขามติ เพราะว่าที่โหวตก็แน่นอนนะฮะ เสียย แต่ละเสียงที่โหวตเค้าก็จะมีความเห็นส่วนตัวของเค้า"

ในพรรคประชาธิปไตยจะคานึงถึงจำนวนสัดส่วนของแต่ละภาค โดยจะมีการแบ่งออกเป็น จำนวน 5 ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร โดย จัดให้มีหัวหน้าภาคแต่ละภาคมีตำแหน่ง เป็นรองหัวหน้าพรรคเพื่อคอยควบคุมดูแลสมาชิกพรรคในเขต ของตน และพยายามกระจาย โดยไม่จำเป็นว่าภาคใดมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากจะมี จำนวนกรรมการบริหารมากตามไปด้วย "ตรงนี้ผมเรียนนิดนึ่งว่า อย่าง กทม.ตอนนี้เรามี สส. อยู่ 7 คน มีกรรมการบริหารพรรคเท่ากับภาคใต้ซึ่งมี สส. อยู่ 46 คน คงจะเห็นสัดส่วนนะฮะ"¹²

การจัดลำดับชั้นเพื่อการควบคุม

การควบคุมของพรรคประชาธิปไตย ได้อาศัยรูปแบบหรือกรอบของกฎหมายเป็นหลัก มากกว่าความสัมพันธ์ส่วนตัว จากทัศนะของ อลงกรณ์ พลบุตร ดังนี้¹³

¹¹สัมภาษณ์พิเศษ พันธุ์วิชาติกุล, อ้างแล้ว.

¹²เรื่องเดียวกัน.

¹³สัมภาษณ์ อลงกรณ์ พลบุตร, อ้างแล้ว .

"ส่วนในเรื่องความสัมพันธ์ส่วนตัว ไม่ค่อยมีผลมากนักสำหรับระบบของพรรค ประชาธิปัตย์ หรือการควบคุมในลักษณะกลุ่มผลประโยชน์จะมีการควบคุมใน 2 ระดับ 1. โดยที่ ประชุมพรรค, 2.ความเป็นภาค ซึ่งเป็นการแบ่งโครงสร้างในการดำเนินงานของพรรค เช่น สส.อีสานมีรองหัวหน้าพรรคตะวันออกเฉียงเหนือ มีคณะกรรมการภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการกำกับดูแล"

และจากความเห็นของนายธานีทร ใจสมุทร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรค ประชาธิปัตย์ ที่ว่า¹⁴

"การควบคุมด้วยรูปแบบของกฎหมายก็มีข้อบังคับพรรคอยู่ คือการที่สมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรเข้าไปอยู่ในสังกัดพรรคการเมืองมีข้อบังคับพรรค หรือกฎหมายพรรคการเมืองที่ทุกคนต้อง ปฏิบัติตาม แต่อย่างไรก็ตาม ในเรื่องของกฎหมายก็ไม่ได้ใช้บังคับกับคนได้เสมอไป มันต้องมี ที่มาของพรรค พรรคประชาธิปไตยเป็นพรรคมหาชน คือ โดยจิตสำนึกของคน หน้าที่ของ ผมคืออะไร หน้าที่ของผมก็ คือเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคประชาธิปไตย ผมก็ทำ หน้าที่ของผมตรงนี้ ประชาธิปไตยไม่มีใครเป็นเจ้าของ ตรงนี้ดีที่สุด คือว่าเป็นพรรคที่ ทุกคนเป็นเจ้าของหมด เราต่างคนต่างทำหน้าที่ตรงนี้ เราเคารพในสิทธิตรงนี้กัน ถ้ากรรมการบริหารพรรคมีมติออกมา ในการบังคับบัญชา หัวหน้าพรรค เลขาธิการพรรค รองหัวหน้าพรรคที่ควบคุมว่าอย่างไร เราก็ต้องปฏิบัติตาม ตามสายบังคับบัญชา เราเคารพกฎ กติกาที่นั้นะครับถึงจะอยู่กันได้ แล้วก็ก็เป็นระบบ ในขณะที่เป็นสมาชิกพรรค ผมก็มีหน้าที่เป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกหน้าที่หนึ่ง คือถ้าเข้าเจอบทบาทตรงนี้แล้วการทำงานของพรรคการเมืองก็จะไม่มีปัญหาอะไร ไม่นานซักวันหนึ่งผมอาจจะ เป็นเลขาธิการพรรค รองหัวหน้าพรรค หรือว่าเป็นกรรมการบริหารพรรคแล้วแต่หน้าที่ที่จะได้รับมอบหมายต่อไป ในพรรคประชาธิปไตย มีอยู่อย่างหนึ่งที่สำคัญที่สุดคือการเลือกตั้ง สมาชิกพรรคทุกคนมีสิทธิที่จะออกเสียงเลือกตั้ง เลือก ผู้บริหาร ซึ่งตรงนี้ใช้ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งตรงนี้ปฏิเสธกันไม่ได้วาระของ อย่างยกตัวอย่าง

¹⁴สัมภาษณ์ ธานีทร ใจสมุทร, สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์, 1 ธันวาคม 2538.

หัวหน้าพรรค กรรมการบริหารพรรควาระ 4 ปี ก็หมุนเวียนกันไป ใครสามารถที่จะมาดำรงตำแหน่งได้นั้นพรรคก็เป็นเรื่องของสมาชิกที่จะเลือก ตรงนี้สำคัญมาก การที่จะให้สมาชิกเลือกเราก็มีสาขาพรรคอยู่ทั่วประเทศมี 100 กว่าสาขา ประธานสาขาพรรคมีคะแนน 1 ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ผ่านมา ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีและเป็นเรื่องที่มีการยอมรับ มันไม่ใช่ที่เรื่องที่ชอบไป มันมาจากเสียงศรัทธาของสมาชิก สมาชิกก็คือใคร สมาชิกก็คือคนทั่วไป ทุกคนมีสิทธิที่จะมาเป็นเจ้าของ"

ที่มาขององค์กรน่ายานพรรคประชาธิปไตยที่มีลักษณะประชาธิปไตยค่อนข้างมาก มีการเปิดเสรีพอสมควรในการคัดเลือกผู้บริหารของพรรค กระบวนการดังกล่าวส่งผลต่อความศรัทธา ความเชื่อถือของสมาชิกพรรค ทำให้พรรคประชาธิปไตยสามารถเข้าถึงความสัมพันธ์ส่วนตัวและกรอบของกฎหมายในการจัดระเบียบภายในพรรคอย่างได้ผลระดับหนึ่ง พรรคมีองค์กรกรรมการบริหารพรรคเป็นองค์กรสูงสุดในการบริหารกิจการภายในพรรคทั้งหมด โดยองค์การนี้ได้รับการคัดเลือกมาจากสมาชิกทั่วประเทศตามข้อบังคับพรรค มีตัวแทนจากทุกสาขาพรรค การเลือกหัวหน้าพรรค รองหัวหน้าพรรค เลขานุการพรรค อื่นๆ เป็นมติที่ได้รับความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ เพราะฉะนั้นแกนนำพรรคจะได้รับความไว้วางใจเชื่อถือ จากสมาชิกพรรคมาตั้งแต่ต้น การที่แกนนำพรรคจะสั่งการหรือที่ประชุมพรรคจะมีมติอย่างไรก็จะได้รับความยอมรับเชื่อถือ¹⁵

การควบคุมด้วยคณะกรรมการประสานงาน (Whip)

พรรคประชาธิปไตยใช้วิธในการควบคุมเสียง ในลักษณะของการตรวจสอบจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในส่วนตัวตนเองรับผิดชอบว่ามาเข้าประชุมครบหรือไม่ ในความจริงแล้วมิใช่เป็นไปในรูปของการควบคุมเสียทีเดียว แต่จะออกมาในลักษณะของผู้แจ้งข่าวสารของพรรคว่าพรรคมติให้โหวตอย่างไร ซึ่งสมาชิกจะต้องปฏิบัติตาม ดังคำสัมภาษณ์ ต่อไปนี้

¹⁵สัมภาษณ์ ชินวรรณ บุญเกียรติ, สมาชิกพรรคประชาธิปไตย, 14 ธันวาคม 2538.

"การควบคุมของพรรคประชาธิปไตย มีขั้นตอนในการควบคุมเสียง โดยใช้ whip หรือ กรรมการประสานงานต้องควบคุมเสียง whip ก็แตกย่อยลงมา อย่างผมนี้คุม 5-6 คน ในทีมผมผมก็เชื่อกว่าใครมาบ้างใครขาดบ้าง ใช้วิธีการอย่างนี้แหละครับ โดยส่วนใหญ่แล้วก็ 90% ที่อยู่ในกฎเกณฑ์อยู่ในระเบียบ บางคนก็มาช้าบ้างอะไรก็ว่ากันไป ซึ่งการใช้คณะกรรมการประสานงานนั้นทุกคนเคารพมติ ว่าอย่างไรต้องว่าอย่างนั้น มติของ whip มติของรัฐบาล มติของพรรคร่วมรัฐบาลว่าอย่างไรเราก็ว่าอย่างนั้น ถ้าเราไม่เห็นด้วยเราก็สามารถที่จะใช้เหตุใช้ผลในการประชุมพรรค สิ่งที่ที่ดีที่สุดของพรรคประชาธิปไตยคือการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในการประชุมที่จะทำอะไรก็ตามต้องมีมติของพรรค จะถามทุกคนว่ายอมรับหรือไม่ในการดำเนินการ"16

สำหรับพรรคประชาธิปไตย whip (Whip) มีบทบาทในการประสานงานมากกว่าการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่ง whip มีบทบาทอยู่ 2 ส่วน คือ¹⁷

1. การประสานงานกับพรรคร่วมฝ่ายด้านนิติร่วมกับพรรคการเมือง และนำมติมา รายงานที่ประชุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

2. ดำเนินการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามมติพรรค เช่น ในเวลาโหวตในสภา การเสนอชื่อกรรมการสามัญ กรรมการวิสามัญ การประสานกับพรรคร่วมรัฐบาลในการจัดระเบียบวาระการประชุมสภา บทบาทการประสานงาน จะเป็นบทบาทเด่นกว่าการควบคุม แต่หากเป็นการประชุมนัดสำคัญ นอกจาก whip แล้วจะมีการต้องมี whip เพื่อให้การโหวตเสียงเป็นอย่างถูกต้องแม่นยำ รวมถึงการประสานงานให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนอยู่ในที่ประชุม และโหวตเสียง เช่น การพิจารณา พรบ.งบประมาณฯ, อนุมัติเงินไว้ว่างใจ, กฎหมายระดับนโยบาย, กฎหมายเกี่ยวกับการเงิน, อื่นๆที่จะมีผลต่อการอยู่หรือ

16 สัมภาษณ์ ธานินทร์ ใจสมุทร, อ่างแล้ว.

17 สัมภาษณ์ อลงกรณ์ พลบุตร, อ่างแล้ว.

าของรัฐบาล ตรงนี้จะใช้ระบบ 2 ชั้น คือ มี วิปและผู้ช่วยวิปอีกหนึ่งคณะ บางครั้งควบคุมในลักษณะของการเป็นภาค หรือ ครั้งหนึ่งในการประชุมสภาของรัฐบาลนายทวน หลีกภัย เราใช้เป็นระบบแถวในการนั่ง เพื่อไม่ให้ขาดจำนวน การโหวตจะได้ครบถ้วน

การควบคุมของพรรคประชาธิปัตย์นี้ มีระดับในการควบคุมเป็นขั้นตอน จากเบื้องล่างขึ้นมาเป็นลำดับชั้น ซึ่งการควบคุมด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัวในลักษณะดังกล่าว ส่งผลให้ทำการวิปสะดวกมากขึ้น เนื่องจากมีความเกรงอกเกรงใจกันเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว การเอาใจใส่ในพฤติกรรมของสมาชิกตั้งแต่แรก จะเสริมสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวให้มากขึ้น และเป็นการป้องกันการทะเลาะกันจนอาจเป็นข่าวใหญ่โตและกลายเป็นความแตกแยกในที่สุด หากเกิดมีปัญหาขึ้นภายในพรรค จะมีการว่ากล่าวตักเตือนกันเป็นลำดับชั้นของโครงสร้างภายในพรรคโดยใช้ความความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นเบื้องต้น และหากไม่ได้ผลก็จะมีการลงโทษขั้นรุนแรงขึ้นตามลำดับ

"ส่วนการควบคุมโดยพฤตินัยก็จะมีองค์กรคือ องค์กรตรวจสอบ ก็คือ ถ้าเขตเลือกตั้งใดที่มีคนเดียวคนนั้นก็จะมีเป็นหัวหน้าทีม มีรองหัวหน้าภาครับผิดชอบ แต่ถ้ามี 2 หรือ 3 คนเนี่ย ก็จะมีผู้อาวุโสเป็นหัวหน้าทีม ถ้า สส.คนใดในเขตเลือกตั้งมีพฤติกรรมที่ส่อไปในทางทำให้เสื่อมเสีย ก็จะมีการสั่งการผ่านหัวหน้าทีม ถ้าหัวหน้าทีมอยู่ในวัยไล่เลี่ยกันหรืออาวุโสเท่ากันไม่สามารถพูดจาได้ ท่านรองหัวหน้าพรรค [หัวหน้าภาค] ก็จะเรียกมาคุย แล้วก็จะเป็นข่าว ปรับความเข้าใจ ทำความเข้าใจชี้แจง ถ้ารองหัวหน้าพูดจาแล้วยังไม่รู้เรื่องอีกหัวหน้าพรรคก็จะลงมาคุยเอง ซึ่งวิธีการเช่นนี้ก็จะทำให้ สส.เกิดความยำเกรง เพราะมาตรการที่รุนแรงก็คือว่า ในการเลือกตั้งครั้งต่อไปไม่ส่งสมัครรับการเลือกตั้งในนามพรรค"¹⁸

เนื่องจากการไม่ส่งลงสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคประชาธิปัตย์ ส่งผลค่อนข้างมากในการได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพราะผู้ได้รับการเลือกตั้งอาศัยชื่อเสียงของพรรคและความศรัทธาที่มีต่อหัวหน้าพรรคค่อนข้างมาก อีกทั้งกระแสสังคมในแต่ละช่วงเวลาเป็นตัวกำหนดจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคประชาธิปัตย์ โดยเฉพาะฐานเสียงของพรรคใน

¹⁸สัมภาษณ์ อาคม เอ่งฉ้วน, อ่างแล้ว

ภาคใต้และกรุงเทพมหานคร ชินวรรณ บุญเกียรติ ใต้ให้ทัศนะไว้ดังนี้¹⁹

"พรรคประชาธิปัตย์ช่วยเงินในการเลือกตั้งน้อยมากเมื่อเทียบกับพรรคอื่นแค่พิมพ์แผ่นปลิวคำใบสเตอร์ก็หมดแล้ว นายชวน หลีกภัย ไม้เคยให้เงินเลย แต่ความมีชื่อเสียง ความเป็นคนดี ชื่อสัตย์สุจริตของนายชวนให้ผมมากกว่าเงินทองที่ใช้ในการเลือกตั้ง คนที่สนับสนุนจะไปกับพรรคและพรรคก็ให้การช่วยเหลือ สส.ในนามพรรคเช่นกัน ฉะนั้นจะไม่มีการแบ่งกลุ่มกัน เป็นก๊กเป็นโจวต้า ไม้เหมือนพรรคอื่นที่แบ่งกันรับผิดชอบเงินที่จะให้แก่ สส.ในโจวต้าของตนเอง สส.ที่ได้รับเลือกตั้งจะขึ้นตรงต่อคนที่สนับสนุนเงินในการเลือกตั้ง ไม้ขึ้นกับพรรค ทำให้เกิดการแบ่งกลุ่ม การควบคุม สส.พวกนี้ก็จะมีการแบ่งกลุ่มกันไปควบคุม หัวหน้ากลุ่มก็ควบคุม สส.ในโจวต้าของตนเองที่ให้การสนับสนุนก่อนการเลือกตั้ง แต่พรรคประชาธิปัตย์ไม่มีทุกคนขึ้นตรงต่อพรรคไม่มีการแบ่ง เป็นกลุ่ม แต่แบ่งกันรับผิดชอบ มีคณะกรรมการสาขา คณะกรรมการของแต่ละภาค จนถึงคณะกรรมการบริหารพรรค"

ในส่วนของ พิเชษฐ พันธุ์วิชาติกุล มีความเห็นว่าการที่จะได้รับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในนามพรรคประชาธิปัตย์นั้น มีองค์ประกอบหลายอย่าง แต่ส่วนของภาคใต้และกรุงเทพมหานครนั้น ชื่อเสียงของพรรคมีอิทธิพลต่อผลการเลือกตั้งค่อนข้างมาก ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้²⁰

"ต้องแบ่งตามภูมิภาค ถ้าหากเป็นภาคใต้ กรุงเทพมหานคร ซึ่งคิดว่ากระแสพรรคแรงภาคใต้นะครับ ผมยังคิดว่าความสำเร็จในการเลือกตั้ง การใต้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 4 ส่วน เท่าๆกัน ๓.โดยปกติธรรมดา

1. พรรคหรือหัวหน้าพรรคประมาณ 25 %
2. ความสามารถส่วนตัว บุคลิกส่วนตัวของผู้รับเลือกตั้งประมาณ 25 %
3. การจัดการที่ดี การเตรียมพร้อม การเข้าถึงพื้นที่ประมาณ 25 %

¹⁹สัมภาษณ์ ชินวรรณ บุญเกียรติ, อ่างแล้ว.

²⁰สัมภาษณ์ พิเชษฐ พันธุ์วิชาติกุล, อ่างแล้ว.

และ 4. เงินเป็นปัจจัยแปรประมาณ 25 %

ถ้าเรามี 1,2,3 เราสู้กับ 4 เท่าของคนที่มี 4 อย่างเดียวได้คนที่เงินอย่างเดียว โดยที่ไม่มี 1,2,3 เลย การที่พรรคประชาธิปไตยนี้ถ้าเราพูดถึง ภาคใต้ส่วนที่ 1 [ความนิยม พรรคหรือหัวหน้าพรรค] ประมาณในที่นี้ผมหมายถึงถัวเฉลี่ยนะสะภาคใต้มันน่าจะมากกว่า 25 % น่าจะถึง 40-50 % กรุงเทพมหานคร ขึ้นอยู่กับกระแสพรรค เป็นกระแสทางการเมืองที่ค่อนข้างจะเปลี่ยนแปลง ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง กระแสพรรคเราไม่แพ้คนอื่น แต่เราก็ไม่ได้เปรียบคนอื่น ส่วนที่ 4 [การใช้เงินกับการเลือกตั้ง] มันจะมีปัจจัยค่อนข้างมากตรงนี้นะสะ ถ้าเราดูในพื้นที่ตรงนี้เราแพ้ในจุดนี้เพราะว่าเงินปัจจัยที่ 4 ที่ผมว่าตรงนี้นั้นแรงกว่าปัจจัยที่ 1 มันแรงกว่าปัจจัยที่ 2 แต่อย่างไรก็ตามเราต้องยึดตรงนี้ ๆ ไว้ว่าไว้ 2,3 นี่สำคัญ 1. พรรคฯให้ได้ แต่ 2,3 ตัวเองต้องหาให้ได้ การเตรียมพร้อมของตัวเองที่ดี การจัดการที่ดี การวางตนที่ดี ไว้ปัจจัยที่ 4 พรรคช่วยเท่าที่ช่วยได้ในแต่ละครั้ง"

กรณีมีการฝ่าฝืนมติพรรค ในเบื้องต้นอาจดำเนินการกับผู้ทำผิดด้วยการคว่ำบาตร

"เคยทำกับลุงทองดี อิศระชีวิน มาแล้ว ไม่คบเลยตั้งแต่แยกมือแตกมติพรรค ไม่มีใครพูดด้วยเลย แกหัวใจวายตายเมียแกอายุ 16 ปี ลูกเล็ก ๆ แกหัวใจวายตายตรงนั้น เพราะว่าเราไม่พูดด้วย เพราะฉะนั้นมาตรการอย่างนี้ บางที่เราต้องใช้"²¹

และหากเป็นการฝ่าฝืนในเรื่องสำคัญ หรือเป็นการฝ่าฝืนมติพรรคที่เกี่ยวกับเรื่องกฎหมายสำคัญที่จะต้องเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร พรรคถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ที่จะต้องมีการลงโทษ

"ก็คงต้องนำเข้าที่ประชุมใหญ่ทันทีเลยเราต้องพิจารณาเป็นการเร่งด่วนเป็นเรื่องสำคัญ การโหวตฝ่าฝืนมตินะครับ , คุณจะต้องรู้ว่าคราวนี้พรรคความหวังใหม่ในฐานะพรรคร่วมเกิดเรื่องเหล่านั้นขึ้น* เรายังยอมไม่ได้ ยังเป็นเรื่องใหญ่ขึ้นมาถึงขนาดนั้น ขนาดคนอื่นเป็นอย่างนั้น

²¹สัมภาษณ์ อำนวย สุวรรณศิริ, อ้างแล้ว

*พรรคความหวังใหม่ฝ่าฝืนมติพรรคร่วมรัฐบาลในการลงมติร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญ ม. 198 .199 ในปี 2537 จึงถูกเชิญออกจากร่วมรัฐบาลในวันที่ 10 ธันวาคม 2537.

แล้วคนในพรรคเราจะเป็นอย่างไรได้บ้าง²²

บทบาทของหัวหน้าพรรคในการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ก่อนพิจารณาถึงบทบาทของหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ เราจะพิจารณาถึงที่มา ที่ประชุมใหญ่ของพรรคเป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุดในการกำหนดตัวผู้ดำรงตำแหน่งภายในพรรค รวมทั้งหัวหน้าพรรค จะเห็นได้ว่าการคัดเลือกหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์มีการแข่งขันกันอย่างกว้างขวาง ผู้ที่จะขึ้นมาสู่ตำแหน่งหัวหน้าพรรคได้จะต้องมีฐานเสียงสนับสนุนจากสมาชิกของที่ประชุมใหญ่จำนวนมาก นั้นหมายถึงความศรัทธาหรือความเคารพนับถือที่มีต่อหัวหน้าพรรคจะต้องมากพอ เนื่องจากมีการแข่งขันกันอย่างเสรีในที่ประชุมใหญ่พรรคประชาธิปัตย์ ทำให้ผู้เข้าแข่งขันต้องใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้เอง อาจเป็นสาเหตุทำให้เกิดความแตกแยกภายหลังการเลือกตั้งหัวหน้าพรรคและแกนนำพรรค สุขุม นวลสกุล อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้ให้ความเห็น กรณีความขัดแย้งที่เกิดจากการเลือกหัวหน้าพรรคและ เลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์โดยที่ประชุมใหญ่ว่าดังนี้²³

"ในพรรคประชาธิปัตย์มีอยู่สมัยที่คุณพิชัย รัตตกุล เป็นหัวหน้าพรรค ได้คะแนนเท่ากันระหว่างคุณวีระฯ [วีระ มุกลีพงษ์] กับคุณเทอดพงษ์ฯ [เทอดพงษ์ ไชยนันทน์] หัวหน้าพรรคต้องเป็นผู้ชี้ขาด โดยการให้ผลัดกันเป็นเลขาฯคนละ 2 ปี และในสมัยของคุณชวน หลีกภัย เป็นหัวหน้าพรรค มีการแข่งขันกันอย่างมากระหว่างคุณประจวบฯ [ประจวบ ไชยสาส์น] กับคุณสนั่นฯ [พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์] ซึ่งคุณประจวบฯแพ้ ในครั้งนั้นมีการดันให้คุณมารุตฯ [มารุต บุณนาท] ชิงตำแหน่งหัวหน้าพรรคกับคุณชวนฯ ด้วย แต่คุณประจวบก็ยังคงสมัคร สส.ในนาม

²²สัมภาษณ์ พิเชษฐ พันธุ์วิชาติกุล, อ้างแล้ว.

²³สุขุม นวลสกุล (ผู้พูด). รายงานข่าวร่วมทางงาน (สัมภาษณ์ออกอากาศทางสถานีวิทยุเอฟเอ็ม คลื่น 102.5 เมกกะเฮิร์ต), 16 ก.พ.2539.

พรรคต่อไป จะเห็นว่าประชาธิปไตยมีลักษณะของระบบพรรคสูงมาก แม้ก็คือแพ้กันไป แต่จะ ตัดใจกันหรือเบสาก็ไปอีกเรื่องหนึ่ง"*

บารมีของหัวหน้าพรรคย่อมมีบทบาทในการควบคุมแตกต่างกันไปในแต่ละพรรค จาก ที่มาดังกล่าว จะทำให้ฐานะของหัวหน้าพรรคประชาธิปไตยออกมาในลักษณะของการได้รับความ ศรัทธาจากลูกพรรค มิได้ออกมาในรูปแบบของอำนาจโดยตำแหน่ง (เนื่องจากเมื่อได้รับเลือก เป็นหัวหน้าพรรคแล้วก็มีอำนาจให้คนให้โทษมาก) แต่หัวหน้าพรรคจะมีบทบาทในการควบคุม สมาชิกของได้ผลมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับบุคลิก ลักษณะ หรือ พฤติกรรมของหัวหน้าพรรค แต่ละคนเป็นสำคัญ นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคคนปัจจุบันค่อนข้างจะได้รับความเคารพจาก ลูกพรรคในระดับที่ค่อนข้างสูง ในส่วนนี้เองที่ทำให้หัวหน้าพรรคประชาธิปไตยคนปัจจุบันสามารถ ควบคุมสมาชิกของพรรคได้ด้วยบารมีส่วนตัว หรือความสัมพันธ์ส่วนตัวในระดับที่น่าพอใจ

"หัวหน้าพรรคเป็นที่เคารพของสมาชิกประชาธิปไตย เราเคารพในความดีความ ซื่อสัตย์ สุจริต สมณะ เป็นนักการเมืองอาวุโสสูงสุดในสภาเท่ากับท่านบุญเที่ยง[บุญเที่ยง ทองสวัสดิ์]เป็น สส.ถึง 10 สมัย ไม่มีต่างพร้อย"²⁴

การควบคุมด้วยบารมีส่วนตัวของหัวหน้าพรรค ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามตัวบุคคล พรรคประชาธิปไตยคงเข้าใจบทบาทดังกล่าวพอสมควร จึงได้มีการจัดระบบโครงสร้างภายใน พรรคที่มีลักษณะที่กระจายอำนาจของหัวหน้าพรรคออกไปในลักษณะที่ค่อนข้างมากกว่า โดยจัดให้อำนาจการตัดสินใจ เรื่องสำคัญไปอยู่ที่ระบบแทนตัวบุคคล เป็นเหตุให้บทบาทการควบคุมของ หัวหน้าพรรคประชาธิปไตยมีค่อนข้างน้อย อำนาจส่วนใหญ่จะเป็นไปตามโครงสร้างภายในพรรค ระบบของพรรคจะกำหนดบทบาทอำนาจของหัวหน้าพรรคในฐานะของประธานฯ ส่วนกระบวนการ

*การเลือกตั้งครั้งต่อมาในปี พ.ศ. 2535 นายประจวบฯ ได้ย้ายมาอยู่พรรคชาติพัฒนา ในตำแหน่งเลขาธิการพรรค.

²⁴สัมภาษณ์ ปรากรมย์ สุขุม, กรรมการบริหารพรรคประชาธิปไตย, 31 ตุลาคม 2538.

ตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่างๆภายในพรรค จะมีการแบ่งหน้าที่ไว้ชัดเจนในแต่ละด้าน

"ผู้นำเป็นเพียงผู้นำด้านความคิด อุดมการณ์ มากกว่าจะมีบทบาทในส่วนนี้ การแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจนในโครงสร้างของพรรค และระบบของพรรคจะทาหน้าที่เป็นหลักจะไม่มียุทธศาสตร์ ผู้นำมาควบคุมเสียง"²⁵

การเลือกสรรบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง

อำนาจตามโครงสร้างของพรรคประชาธิปไตยตามที่วิเคราะห์ไว้ในบทที่ 4 เกี่ยวกับการเลือกสรรบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น จะเห็นได้ว่าการกระจายอำนาจจากที่ประชุมใหญ่มายังคณะกรรมการบริหารพรรคด้วยการเลือกตั้งที่มีตัวแทนสาขาพรรคอย่างหลากหลาย ส่วนคณะกรรมการบริหารพรรคกระจายอำนาจมายังคณะผู้บริหารพรรคด้วยการแต่งตั้ง ในกระบวนการเลือกสรรบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึง เริ่มจากคณะผู้บริหาร เลือกแล้ว เสนอต่อคณะกรรมการบริหารพรรค เสร็จแล้วนำเข้าสู่ที่ประชุมร่วมระหว่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคกับคณะกรรมการบริหารพรรค การประชุมคัดเลือกจะใช้การลงคะแนนลับ ทำให้มีการแข่งขันกันอย่างเต็มที่ โดยสมาชิกในที่ประชุมสามารถลงมติได้อย่างเสรี ซึ่งสร้างความพอใจให้การผู้มีสิทธิที่จะได้รับเลือกเข้าดำรงตำแหน่ง

"โปรดคะแนนกันจนพลอร์เลย ให้พรรคตัดสินใจออกมาเลย ว่า เสียงส่วนใหญ่เป็นยังไง ที่นี้ถ้าเสียงส่วนใหญ่ตัดสินใจออกมาแล้วคนที่ไม่ยอมรับมติพรรค คนนั้นก็ถูกประณามเองถ้าออกมาเคลื่อนไหวออกมาวิวยวาย ซึ่งจะเห็นได้ว่าพรรคการเมืองอื่นเค้าไม่ได้ใช้วิธีการนี้ พรรคการเมืองอื่นเค้าใช้ข้อครหาผู้นำ นี่เค้าสั่งการเลยเอาคนนี่ เพราะฉะนั้นการวิวยวายการไม่พอใจจึงเกิดขึ้นเสมอ เพราะว่าเป็นการตัดสินใจของคนๆเดียว แต่ว่าพรรคประชาธิปไตยใช้วิธีการลงมติโดยตลอด บางทีก็แพ้ชนะกันเสียงเดียวสองเสียง แต่ว่าทุกคนก็ยอมรับ ที่แพ้ก็ยอมรับมติพรรค แล้วก็ทำให้เห็นว่าตัวเองมีความสำคัญ พรรคยังยับยั้ง เพราะว่าการลงคะแนน

²⁵สัมภาษณ์ อลงกรณ์ พลบุตร, อ้างแล้ว.

กันแต่ครั้งนี่ สื่อก็ดีเล่นกันเต็มที่เลย ก็ทำให้อะไรตัวเองก็อยู่ในแคนดิเดทที่จะ เป็นรัฐมนตรีได้ เป็นต้น"²⁶

การให้โควตาในเรื่องสัดส่วนของแต่ละภาค ถือได้ว่าเป็นลักษณะเด่นอีกอย่างหนึ่งของ พรรคประชาธิปัตย์ เกือบทุกขั้นตอนจะมีการกำหนดเรื่องสัดส่วนตัวแทนของแต่ละภาคเสมอ ในการคัดเลือกบุคคลเข้ารับตำแหน่งทางการเมืองก็เช่นกัน จะคำนึงถึงสัดส่วนของแต่ละภาคเป็นหลัก นอกจากนี้ก็ยังยึดถือความอาวุโส และความเหมาะสมในบางกรณี

"เวลาเลือกผู้บริหารระดับสูง รัฐมนตรีนี้ ค่าจะใช้องค์กรภาคเป็นเครื่องตอรอง คือ ภาคใดมีมากค่าก็จะเรียกร่องตำแหน่งรัฐมนตรีมาก เป็นไปตามหลักสัดส่วนไม่ถือว่าเป็น กลุ่มผลประโยชน์ เป็นลักษณะเรียกร่องทวงสิทธิกันมากกว่า ฉะนั้นรัฐบาลที่ตั้งขึ้นนั้นส่วนใหญ่ก็ ใช้สัดส่วนสัดส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เราได้ตำแหน่งรัฐมนตรีเท่าไรก็ขึ้นอยู่กับสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎร มันก็ลงไปให้องค์กรภาคด้วย แต่ว่าองค์กรนี้ไม่ได้หมายถึงว่า 100% เต็ม บางครั้งถ้าในภาคนั้นๆ ไม่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอาวุโส เช่น เป็นสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรสมัยแรก อย่างการ เลือกตั้งในอดีตที่ผ่านมาในภาคกลางมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้ตั้ง 9 คน แต่มีรัฐมนตรีได้เพียงคนเดียวคือ รัฐมนตรีเอนกฯ [เอนก ทัฬหสุวรรณ] ก็ไม่ได้หมายความว่าต้องได้ 2 คนเสมอไป อันนี้ยกตัวอย่างให้เห็นว่าก็ยังมีการเลือกความ เหมาะสมอยู่บ้าง"²⁷

การที่พรรคประชาธิปัตย์ในปัจจุบันมีฐานเสียงอยู่ในภาคใต้เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิด ปัญหาในเรื่องภาคนิยมค่อนข้างสูง ประกอบกับหัวหน้าพรรคและแกนนำสำคัญของพรรคเป็นคนภาค ใต้ ทำให้ภาพของความเป็นภาคนิยมสูงตามไปด้วย ในกรณีดังกล่าว พิเชษฐ พันธุ์วิชาติกุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดกระบี่ได้ชี้แจง โดยยกตัวอย่างกรณีการเลือกรัฐมนตรีช่วยว่าการ

²⁶สัมภาษณ์ อาคม เองฉ้วน, อ่างแล้ว

²⁷เรื่องเดียวกัน.

กระทรวงคมนาคมแทนไปสว พัฒน์ ที่ขยับขึ้นไปเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ในสมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย ไว้ดังนี้²⁸

"การเลือกรัฐมนตรีช่วยที่ว่างขึ้นมาในครั้งนั้น การโหวตระหว่างคุณอาคมฯ[อาคม เอ่งฉ้วน] กับคุณเดือนใจฯ[เดือนใจ นุอุปละ] ตอนนั้นอยู่ภาคอีสานมีอยู่ 17 เสียง คุณอาคมฯ อยู่ภาคใต้ตอนนั้นมี 41 เสียง แต่ในการโหวตคุณอาคมฯ แพ้ คุณจะเห็นว่าถ้าภาคเส้นภาคกันแน่นอน คุณอาคมฯต้องชนะ ชนะเป็นเอกฉันแน่นอน"

การเลือกสรรตามระบบของพรรคประชาธิปไตย ทำให้มีการแข่งขันกันอย่างมาก ที่น่าสังเกตก็คือ แม้หัวหน้าพรรคจะเป็นผู้เสนอบุคคลเข้าแข่งขันในการเลือกตัวบุคคล ก็จะต้องกระทำผ่านกระบวนการและขั้นตอน จุดนี้เองที่ชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างของพรรคมีบทบาทมากกว่าอำนาจของหัวหน้าพรรค อย่างในกรณีการปรับคณะรัฐมนตรีเนื่องจากพรรคความหวังใหม่ขอถอนตัวออกจากการร่วมรัฐบาลเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2537 นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังขยับขึ้นไปเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม นายอานวย ปติเส เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในขณะนั้น ได้รับการเสนอเข้าดำรงตำแหน่งแทนโดยหัวหน้าพรรค ผ่านทางคณะกรรมการพรรค และคณะกรรมการบริหารตามลำดับ ปรากฏว่าคณะกรรมการบริหารได้สั่งให้ไปทบทวนใหม่ถึง 3 ครั้ง

"ที่ประชุมในขณะนั้นเห็นว่าจะต้องพิจารณามีเหตุมีผลมากกว่าอันนั้น การที่ว่าจะให้ถือไปตามนั้นกลับให้มีเป็นการโหวต แล้วก็ยังมีให้ทบทวนถึง 2-3 ครั้ง แล้วในที่สุดก็มีการโหวตในที่ประชุม ก็มีคุณอานวยฯ มีคุณเกรยศ จิระเมธากร มีคุณวัชรินทร์ เกตะวันดี ในที่สุดกลายมาเป็นคุณอานวยฯตามเดิม แต่ไม่ใช่เป็นเพราะหัวหน้าพรรคเสนอ แต่รู้สึกเป็นคุณอานวยฯเพราะเหตุว่าเสียงข้างมากในการโหวต"²⁹

²⁸สัมภาษณ์ พิเชษฐ พันธุ์วิชาติกุล, อ่างแล้ว.

²⁹เรื่องเดียวกัน.

เงินกับการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ในความเห็นของคนส่วนใหญ่ในปัจจุบัน ยังมีแนวความคิดตรงกันในเรื่องการใช้จ่ายเงินเพื่อเป็นปัจจัยสำคัญในการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อำนวย สุวรรณศิริ ได้ตอบคำถามเกี่ยวกับกรณีเรื่องการใช้จ่ายเงินในการเลือกตั้ง และการควบคุมพรรคการเมืองหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพรรค โดย อำนวยฯ ให้ความเห็นว่าปัญหาเกิดจากการคัดเลือกบุคคลกรที่จะเข้ามาสู่พรรคหรือ คุณภาพของบุคคลกรภายในพรรค³⁰

"ถ้าคุณเลือกคนที่เห็นแก่เงินมาคุม สส. ก็ต้องคุมด้วยเงิน แต่พรรคเราเป็นอย่างนั้นเมื่อไหร่ นายชวนลง สส.กินน้ำแก้วเดียว พี่ก็เหมือนกัน บัญญัติ [บัญญัติ บรรทัดฐาน] ก็เหมือนกัน กินน้ำแก้วเดียวไม่เคยควักตั้งค์ซักสิ่งเดียว ตั้งแต่สมัยแรกๆ ก็เป็นมา ตอนหลังพรรคมีเงินบ้างก็ช่วยดูแลกันบ้างนิดหน่อย พรรคอื่นช่วย 20 ล้าน เราช่วยสองแสนไม่ถึงละบางที่พรรคอื่นเค้าช่วยหลายๆล้าน อย่างขุนทอง [ขุนทอง ภูผิวเดือน] อย่างสุทัศน์ เงินหมื่น พรรคอื่นเค้าช่วย 20-30-40 ล้าน พวกนี้ล้านเดียวก็แทบจะไม่มีตั้งค์ที่พรรคช่วยนะ เพราะฉะนั้นถ้าใครจะมาเทศโอเวอร์ หรือจะมาคุมด้วยเงิน จะมาซื้อเราด้วยเงินคนละ 30 ล้าน 40 ล้าน ผมว่าซื้อยาก อย่างพวกเราเงินจะมีความหมายในบางกรณี แต่สำหรับคนบางคนผมคิดว่าไม่มี ความหมาย ผมมีคำพูดอยู่คำหนึ่งที่ผมพูดกับชาวบ้านไว้ว่า "ผมไม่รู้ว่าคุณมีค่าเท่าไร คุณไม่รู้ว่าผมมีค่าเท่าไร ผมซื้อคุณได้เมื่อไหร่ผมก็รู้ว่าคุณมีค่าเท่า นั้น"

การสนับสนุนเงินแก่สมาชิกในการเลือกตั้งของพรรคประชาธิปัตย์ เป็นวงเงินที่ไม่มากนัก ประเด็นเรื่องเงินสนับสนุนจึงไม่มีอิทธิพลเพียงพอที่จะควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดของพรรคได้

"ถ้าจะถือว่าพรรคช่วยเค้าแล้วเราจะเอาที่พรรคช่วยตรงนี้มาควบคุมเค้า เค้าจะรู้สึกทันทีเลยว่าคุณอื่นแหละ ถ้าเอาตรงนี้เป็นเกณฑ์ พรรคอื่นแต่ละคนที่เข้าไปในการสมัครแต่ละ

³⁰สัมภาษณ์ อำนวย สุวรรณศิริ, อ้างแล้ว.

ครั้งเ็นผู้ใหญ่ในพรรคช่วยเท่าไร พรรคช่วยเท่าไร แล้วพรรคมีแค่นี้หรือ มันกลับกลายเป็นจุดด้อยมากกว่า"³¹

การช่วยเหลือเรื่องการเงินสำหรับค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง ส่วนหนึ่งพรรคจะเป็นผู้สนับสนุน และในระหว่างสมาชิกภายในพรรคที่สนิทสนมกันยังคงมีการช่วยเหลือกันบางส่วนเช่นกัน แต่ออกมาในรูปของความสัมพันธ์ส่วนตัวซึ่งไม่มากนัก จำนวนเงินที่พรรคหรือสมาชิกบางคนให้การสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งบางครั้งทำให้เกิดการเปรียบเทียบกับพรรคอื่น ประเด็นนี้ส่งผลต่อการตัดสินใจของสมาชิกจนเป็นเหตุให้ต้องย้ายไปสังกัดพรรคอื่นที่ให้การสนับสนุนทางการเงินที่มากกว่า ดังคำสัมภาษณ์ของนางสาวปาริชาติ ชาลีเครือ ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดชัยภูมิ เขต 3 ปี 2535 ที่ว่า

"เดิมตนเคยลงสมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรคประชาธิปไตย แต่มีความไม่พร้อมหลาย ๆ ด้าน คือ ด้านการเงินทางพรรคช่วยแค่ 40,000 บาท (สี่หมื่นบาท) จึงแพ้เลือกตั้งไป แต่ได้ที่ 3 แต่การเลือกตั้งครั้งใหม่ตนพร้อมและเอาจริงกว่าครั้งที่ผ่านมา โดยทางพรรคราษฎรฯ ให้เงินสนับสนุนอย่างเพียงพอ"³²

ในความเป็นจริงพรรคประชาธิปไตยมีสมาชิกที่มีฐานะดีอยู่เป็นจำนวนมากพอสมควร เช่น ประดิษฐ์ ณะประสิทธิ์ จูดี ไกรฤกษ์ อัญชลี วานิช เทพบุตร นิพนธ์ พร้อมพันธ์ ฯลฯ กล่าวได้ว่าพรรคมีฐานะพอที่จะสนับสนุนด้านการเงินในปริมาณที่พอสมควร แต่ในมุมมองของ พิเศษฐ กลับเห็นว่าปัจจัยดังกล่าวมิได้มีผลมากนักกับระบบของพรรคประชาธิปไตย³³

"ประชาธิปไตยนั้นก็คือพรรค แต่ส่วนตัวบุคคลเรามีทั้งสองอย่างเหมือนกัน ถ้ายิ่งฐานะดียิ่งมีเงินยิ่งต้องวางตัวดี ถ้าจะต้องยิงสารรวมตัว แต่ไม่ใช่ว่าคนเหล่านี้เข้ามาสร้างพื้นฐานทางการเมืองที่ไม่ถูกต้องอย่างนี้ไม่มี เรายอมไม่ได้ ยิ่งเป็นเศรษฐกิจเท่าไรยิ่งจะต้องเสีย

³¹สัมภาษณ์ พิเศษฐ พันธุ์วิชาติกุล, อ่างแล้ว.

³²มติชนรายวัน (22 มิถุนายน 2531), อ่างในสมบัติ จันทรวงศ์, เลือกตั้งวิกฤตปัญหา และทางออก, หน้า 135.

³³สัมภาษณ์ พิเศษฐ พันธุ์วิชาติกุล, อ่างแล้ว.

สละในพรรค ไม่ใช่ว่าในการที่จะต้องควัก เช่น บางทีถ้ามีตำแหน่งกรรมการอะไรซัก คนหนึ่งระหว่างคนสองคนผมรู้สึกว่าคุณที่จนกว่ามักจะจะได้เปรียบกว่า ผมรู้สึกอย่างนั้นจริงๆ... คนที่มีฐานะดีกว่าจะแพ้คนอื่น ถ้าเท่าๆกันเราจะมองกันว่าเราไม่อยากจะให้คนนี้แพ้เพราะว่าเค้าจนกว่า คนนี้จะได้เปรียบกว่า"

พิเชษฐ ให้ความเห็นสนับสนุนว่าหากพรรคให้ความสำคัญกับคนที่มีความรู้ดีกว่า ก็จะทำให้ผู้ที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีของพรรคมีแต่คนร่ำรวย แต่ในพรรคประชาธิปไตยมีผู้ไม่ได้ อยู่ในฐานะร่ำรวยแต่มีความสามารถในการทำงาน ได้มีโอกาสเป็นรัฐมนตรีจำนวนมาก เช่น ไสว พัฒน์ อาชีพทนายความ อำนวย สุวรรณศิริ สัมพันธ์ ทองสมัคร สุเทพ เทือกสุบรรณ บัณฑิต บรรทัดฐาน เทอดพงษ์ ไชยนันท์ สุทัศน์ เงินหมื่น ชวน หลีกภัย ฯลฯ

"คนเหล่านี้ไม่ได้โตเต้าขึ้นมาด้วยฐานะ แต่คุณต้องยอมรับว่าคนเหล่านี้ได้ด้วยการเหนือกว่าคนอื่นในด้านการงาน... เพราะฉะนั้นในพรรคประชาธิปไตยเราเป็นอย่างนี้ถ้าเอาฐานะต่างๆ กันมาวัดกัน จะไปสู้กับใครถ้าพูดถึงฐานะ คนเหล่านี้เก่งหรือเปล่าผู้เค้าได้ เค้าเป็นคนทำงาน เรายึดถืออย่างนี้ คนรุ่นเก่ายึดถืออย่างนี้และคนต่อไปก็จะยึดถือในสิ่งเหล่านี้"³⁴

แนวทางในการแก้ไขปัญหาการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาพรวมนั้น อลงกรณ์ พลบุตร ได้แจ้งให้ทราบว่า พรรคประชาธิปไตยได้มีความพยายามที่จะผลักดันให้มีคณะกรรมการจริยธรรมประจำสภา เพื่อใช้ในการควบคุมความประพฤติของนักการเมืองที่มีพฤติการณ์ไม่เหมาะสมทั้งในและนอกสภาเหมือนกับประเทศอื่นๆ เช่น ญี่ปุ่น ในฐานะที่เป็นกรรมการกิจการของสภาได้แปรญัตติให้มีคณะกรรมการจริยธรรมทางการเมืองและพัฒนาประชาธิปไตย นอกจากนี้พรรคได้เสนอให้แก้ไขกฎหมายเพื่อควบคุมความประพฤติของนักการเมืองที่มีความประพฤติมิชอบ แต่กฎหมายดังกล่าวไม่ได้รับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎร

"พรรคประชาธิปไตยได้เสนอร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญ ให้มีการจัดระบบตรวจสอบนักการเมืองเมื่อสมัยประชุมที่ 1/2538 แต่ต้องตกไป ร่างนี้จะมีการจัดตั้งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการประพฤตินมิชอบของนักการเมืองแห่งชาติขึ้น ท้าหน้าที่ตรวจสอบ นักการเมือง"

³⁴สัมภาษณ์ พิเชษฐ พันธุ์วิชาติกุล, อ่างแล้ว.

เมืองที่ฉ้อฉล มีบทลงโทษ ยึดทรัพย์ ตลอดจนการถอดถอนจากการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งปัจจุบันรัฐธรรมนูญมีบทบาทรองในการถอดถอนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ 3 ประการ คือ 1. พรรคมีมติขับออกจากพรรค 2. ตุลาการรัฐธรรมนูญมีมติให้พ้นสมาชิกภาพ และ 3. สภามีมติให้พ้นสมาชิกภาพ"³⁵

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาค้นคว้าของพรรคประชาธิปัตย์พบว่า พรรคประชาธิปัตย์มีการควบคุมทั้งสองรูปแบบ คือ การควบคุมด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัวและการควบคุมด้วยกรอบของกฎหมายแต่ให้น้ำหนักกับ กฎระเบียบ ข้อบังคับพรรค และการจัดวางอำนาจตามรูปแบบและโครงสร้างของพรรคมากกว่า มีการกระจายอำนาจในการจัดการภายในพรรค พรรคประชาธิปัตย์ใช้โครงสร้างของพรรคในการสร้างความชอบธรรมในองค์กร มีการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารพรรคโดยที่ประชุมใหญ่อย่างเปิดเผย มีการแข่งขันกันต่อสู้ด้วยวิถีทางตามกฎหมายโดยทุกอย่างอยู่ในกติกาของข้อบังคับ ให้ตัวแทนสาขาพรรคกว่า 160 สาขาทั่วประเทศเข้าร่วมออกเสียง คณะกรรมการบริหารพรรคส่วนใหญ่จึงได้รับความชอบธรรมในการบริหารพรรคและ เป็นที่ยอมรับของสมาชิกพรรคโดยภาพรวม คณะกรรมการบริหารพรรคจึงมีอำนาจเต็มในการบริหารและปกครองควบคุมสมาชิกในองค์กร พรรคประชาธิปัตย์ เล็งเห็นถึงความสำคัญในการเลือกบุคคลซึ่งมีความประสงค์เข้าเป็นสมาชิกของพรรคโดยการกำหนดข้อบังคับไว้อย่างรัดกุมมีขั้นตอนมาก และมีกระบวนการในการกลั่นกรองบุคคลที่จะลงรับสมัคร เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในนามพรรค ด้วยการกระจายอำนาจการพิจารณาและเสนอตัวบุคคลให้กับสาขาพรรค เสนอมายังองค์กรภาคและเข้ามายังคณะผู้บริหาร และคณะกรรมการบริหารพรรคเป็นผู้ตัดสินกรณีมีปัญหาข้อขัดแย้ง การพิจารณา กลั่นกรองตัวบุคคลผู้สมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคที่เหมาะสมรอบรอบและเคร่งครัด จะเป็นการควบคุมเบื้องต้นที่สำคัญที่สุด เพราะเมื่อได้ผู้สมัคร เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ดีแล้วก็จะมีปัญหาในการดำเนินงานน้อย การกำหนดขั้นตอนและกระบวนการในการเลือกตัวบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่น การคัดเลือกตัวรัฐมนตรีจะมีการหวัดแข่งขันกันภายในพรรคอย่างเปิดเผย เป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับตัวรัฐมนตรี และความเสมอภาคของสมาชิก อันนำมาซึ่งความ

³⁵สัมภาษณ์ อลงกรณ์ พลบุตร, อ่างแล้ว.

มันใจในความก้าวหน้าในอนาคตทางการเมืองของสมาชิกในพรรคว่าขึ้นอยู่กับระบบมิได้ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลซึ่งไม่แน่นอน เพราะความสัมพันธ์ส่วนตัวอาจ เปลี่ยนแปลงไปได้ง่าย ส่วนกรณีความเห็นเกี่ยวกับการที่พรรคสนับสนุนทางการเงินแก่ผู้สมัครในนามพรรคนั้น สมาชิกหลายคนให้ความเห็นว่าพรรคให้เงินสนับสนุนพรรคน้อย แต่มีการสนับสนุนกันเองภายใต้ความสัมพันธ์ส่วนตัวของแต่ละคนซึ่งก็เป็นเงินจำนวนไม่มากนัก (ไม่สามารถหาข้อมูลที่แท้จริงได้ว่าการช่วยเหลือกันจริงมากน้อยเพียงใด) จากรูปแบบการสนับสนุนเงินดังกล่าวทำให้พรรคมีอิทธิพลต่อผู้สมัครไม่มากนัก งบประมาณด้านการเงิน แต่สมาชิกโดยเฉพาะในภาคใต้และกรุงเทพฯ เห็นว่ากระแสความนิยมในตัวหัวหน้าพรรคและชื่อเสียงของพรรคมีผลต่อการได้รับการเลือกตั้งของตนมากกว่า ฉะนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกส่วนใหญ่จึงมีความรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณของพรรคในสัดส่วนที่มากกว่า ส่วนกรณีในการควบคุมโดยผ่านคณะกรรมการประสานงานหรือวิป ยังเห็นได้ว่าวิปมิได้มีบทบาทในการควบคุมมากนัก แต่สมาชิกจะถูกควบคุมผ่านมติของพรรคหรือมติของคณะกรรมการบริหารเป็นหลัก วิปจึงมีหน้าที่เพียงเฉพาะในด้านการแจ้งข้อมูลข่าวสารให้แก่สมาชิกทราบว่า มติพรรคเป็นอย่างไร ให้ปฏิบัติตนอย่างไรเพื่อมิให้ขัดกับมติพรรค ซึ่งที่ผ่านมาในสมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย มติของพรรคกำหนดอย่างไรสมาชิกในพรรคก็เคารพมติพรรค หรือแนวทางที่พรรคได้กำหนด

การควบคุมด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัวของพรรคชาติไทย

พรรคชาติไทยมีการควบคุมภายในพรรคที่แตกต่างจากพรรคการเมืองอื่น โดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์ อาจจะเป็นเนื่องจากสาเหตุของการจัดองค์การ โครงสร้างภายในพรรค ประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งพรรค ต่างก็เป็นสิ่งกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ส่วนตัวในการควบคุมสมาชิกพรรคให้อยู่ในระเบียบวินัยหรือเป็นไปตามมติที่พรรคกำหนด ตั้งแต่การเลือกสรรสมาชิกลงรับเลือกตั้ง การคัดเลือกคณะกรรมการบริหารพรรค การควบคุมโดยคณะกรรมการประสานงานและการลงโทษแก่สมาชิกที่ขัดต่อมติของพรรค

คุณลักษณะเด่นของพรรคชาติไทย เรื่องของกลุ่มภายในพรรค

พรรคชาติไทย เป็นพรรคการเมืองที่ก่อตั้งขึ้นมาเมื่อ พ.ศ.2517 โดยเป็นพรรคของกลุ่มตระกูลชุนหะวัน และเพื่อนฝูง มีการจัดองค์การในพรรคแบบทหารและมีความสัมพันธ์ การเคารพในระบบอาวุโส เน้นรูปแบบความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติตั้งแต่เริ่มแรก เมื่อพรรคมีการเติบโตขึ้นจากการอยู่กันในระบบครอบครัว ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์จึงมีสูงมาก จากการศึกษาของ ชาณชัย บุญเสนอ ได้พบว่าพรรคชาติไทยเป็นพรรคการเมืองพรรคหนึ่งที่มีการจัดองค์การในรูปแบบกลุ่มหรือเรียกย่อยๆ ทั่วไปว่า มีการแบ่งมุ้งใหญ่ มุ้งเล็ก ตัวอย่างที่ได้ยกขึ้นมาในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2535 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการรวมกลุ่มก่อนการเลือกตั้ง พ.ศ.2535 ตัวอย่าง เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดกลุ่มของเลขาธิการพรรคชาติไทย(ขณะนั้นนายบรรหาร เป็นเลขาธิการพรรค) ประกอบด้วย (1) นายอร่าม โลหะวีระ (2) นายเจริญ จรรย์โกมล (3) นายอนุรักษ์ จูริมาศ (4) นายวิรัช รัตนเศรษฐ (5) นายประกิจ พลเดช สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดกลุ่มของ นายอนุวรรตน์ วัฒนพงศ์ศิริ ประกอบด้วยสมาชิกที่สังกัดพรรคสามัคคีธรรมเก่า คือ (1) นายชัชวาลย์ ขมภูแดง (2) นายจำนงค์ โภทิสาร (3) นายเนวิน ชินชอบ (4) นายชัย ชิดชอบ (5) นาย

ทรงศักดิ์ ทองศรี (6) พ.ต.สีห์พนม วิจิตวรสาร สมาชิกส่วนที่เหลื้อยังไม่เด่นชัดว่า อยู่ใน
 กลุ่มใดแต่ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเอกเทศของตัวเอง เช่นนายกัญ ประการแก้วรัตน์หรือนายทอง
 ศิริปรีชาพงษ์ เป็นต้น³⁶ ต่อมาในการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2538 ก็จะมีการ
 จัดกลุ่มที่ค่อนข้างชัดเจน คือ นายบรรหาร หัวหน้าพรรคดูแลรับผิดชอบผู้สมัครในภาคกลาง
 ทั้งหมด เช่น นายสมศักดิ์ ปริศนานันท์กุล นายบุญธง สงฆ์ประชา นายนิยม วรปัญญา
 นายศิลป์ชัย นุ้ยปรี ผู้สมัครภาคอีสานบางคนที่มีความใกล้ชิดกับนายบรรหารก็อยู่ในความคุ้มครอง
 เช่น นายวิรัตน์ ตยางคนนท์ นายศุภสิทธิ์ เตชะตานนท์ นายอร่าม โสวีระ นายเจริญ
 จรรย์โคมล นายสกุล ศรีพรหม นายอนุรักษ์ จูริมาศ นายไพโรจน์ เครือรัตน์ กลุ่มของนายเสนาะ
 รับผิดชอบในเชิงภาคตะวันออก รวมทั้งทีมจังหวัดชลบุรีของก้านเป๊าะ ซึ่งเป็นตัวอย่างของ
 วาทยานายเสนาะที่เจรจาดัดหน้า นายสมพงษ์ อมรวิวัฒน์ จากพรรคชาติพัฒนา นายวัฒนาออก
 จากรับผิดชอบในพื้นที่สมุทรปราการทั้งสองเขต และจังหวัดระยองแล้วยังดูแลผู้สมัครภาคเหนือบาง
 คนอีกด้วย ทางด้านปีกเทิดไท้ พ่อเลี้ยงณรงค์ วงศ์วรรณ จะเป็นศูนย์กลางหลักในการปรึกษาและ
 ติดต่อประสานงานจากผู้สมัครในสังกัด เน้นผู้สมัครในภาคเหนือ แต่ส่วนใหญ่จะสามารถดูแลตัว
 เองได้เป็นอย่างดี เว้นแต่บางคนที่ต้องรับการสนับสนุนบ้างเล็กน้อยในปีกเทิดไท้จะมีคนหนุนกลุ่ม 16
 ท้าหน้าที่เป็นมือแม่ดูแลผู้สมัครในภาคอีสานให้กับพ่อเลี้ยงณรงค์อีกทอดหนึ่งยกเว้น นายจางงศ์
 ทรัพีสาร นายชัชวาลย์ ชมภูแดง นายปิยะฉัตร และนายदनัยฤทธิ์ วัชรภรณ์ที่ขึ้นตรงต่อ นาย
 ณรงค์ วงศ์วรรณ

กลุ่ม 16 ซึ่งการเลือกตั้งครั้งนี้ใครจะรวมอยู่รวมชายคาเดียวกันเกือบหมดทั้งกลุ่ม จะคอย
 ผลัดเปลี่ยนดูแลกันเองอย่างใกล้ชิด โดยต่างแะเวียนไปให้กำลังใจระหว่างกันและกันอยู่ไม่ขาด

³⁶นายชาญชัย บุญเสนอ, "การรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหา
 วิทยาลัย, 2536), หน้า 119-120.

คนนามีนายสุชาติ ตันเจริญ นายเนวิน ชิดชอบ³⁷

พรรคชาติไทยจึงมีการแบ่งกลุ่มย่อยๆ ในพรรคและมีการควบคุมโดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก

การควบคุมด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัว

การควบคุมของพรรคชาติไทย จากการสัมภาษณ์สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายๆ ท่านพบว่า พรรคชาติไทยเน้นการควบคุมด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัวมากกว่าการคุมด้วยกฎระเบียบ ถือได้ว่าโลกต่างๆ ภายในพรรคที่สามารถจับเคลื่อนไปได้ทุกวันนี้อาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างแกนนำของพรรคกับสมาชิกพรรคเป็นหลักในแทบทุกเรื่อง การแก้ไขปัญหาสามารถกระทำได้อย่างรวดเร็วด้วยการประนีประนอม อาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวในการประสานเชื่อมโยงผูกพันกันคนในพรรคไว้ด้วยกัน การอยู่กันฉันพี่น้องมีความรู้จักกันเป็นส่วนตัว อาจจะเป็นเพื่อนกันแนะนำให้รู้จักและเคยสัมพันธ์ติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ เคยช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาก เป็นเครือญาติ หรือรู้จักมาตั้งแต่รุ่นพ่อ ฯลฯ ความสัมพันธ์ที่แนบแน่นดังกล่าว ส่งผลให้สามารถควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้อย่างเห็นผล ซึ่งเป็นธรรมชาติของคนไทยที่เคารพนับถือผู้ใหญ่ ให้ความเกรงใจดังจะเห็นได้จากทัศนคติของสมาชิกพรรคชาติไทยดังนี้

"ในลักษณะภาพพจน์ต่างๆ ทั่วไปว่า เอ... เป็นพรรคการเมืองที่ไม่ค่อยจะมีวินัยเท่าไร แต่ว่าในหลักการทำงานจริงแล้วเป็นพรรคที่ค่อนข้างจะมีวินัยและหมายถึงไว้ใจได้ อันนี้คงเป็นลักษณะการอยู่ด้วยกันแบบพี่น้อง หรือเพื่อนฝูง ลักษณะอย่างนั้นมากกว่า ผู้หลัก ผู้ใหญ่ค่อนข้างจะให้ความช่วยเหลือ ให้ความเอ็นดูเด็กๆ สมาชิกรุ่นลูกรุ่นหลาน พรรคเราเป็นอย่างนี้ ค่อนข้างเป็น

³⁷"ชาติไทยระดมทุนทุ่มเพื่อชัยชนะส่งบรรหารนั่งแทนระวังเสี้ยนตาตงแก้ว" บันทึกประวัติศาสตร์การเลือกตั้ง 2538 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน 2538), หน้า 27

กันเอง เป็นพรรคที่ค่อนข้างอบอุ่น"38

"ไม่ถึงกับจะต้องงาให้ไปคุมกัน แต่ละพรรคไม่เหมือนกันนะ โดยเฉพาะในพรรคชาติไทยเราจะใช้ประเพณีอยู่ด้วยกันแบบพี่แบบน้อง มากกว่าที่เราจะมาควบคุมกันด้วยกฏกติกา"39

"แต่ว่าปกติแล้วแต่ละระดับความสัมพันธ์ส่วนตัวแต่ละขอร้องกัน ก็สามารถควบคุมกันได้อยู่แล้ว อย่างมีมติอะไรออกมา คำก็ฟัง แต่จริงๆแล้วคำไม่ได้กลัวหรอก ออกก็ออก ส่วนใหญ่จะเป็นอย่างนั้น แต่โดยปกติแล้วคำใหญ่ขอร้อง คำก็ฟังกันแล้ว"40

"ผมว่าการควบคุมด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัวได้ผลกว่า คนเรานั้นอยู่กันด้วยความใกล้ชิดกัน กฎระเบียบมันก็คนเราสร้างนี่แหละ เมื่อคนไม่ยอมรับกฎตรงนั้นแล้วมันก็อยู่ไม่ได้ ผมว่าการที่อยู่กันได้ก็ด้วยความเกรงอกเกรงใจ ความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นเรื่องหลัก ในพรรคนะครับ ผมสังเกตในพรรคผมมันเป็นอย่างนั้นจริงๆ"41

"ความสัมพันธ์ส่วนตัวนี้มีความสำคัญโดยเฉพาะกับสังคมไทย สภาพของคนไทยเป็นอย่างนั้นจริงๆ ความสัมพันธ์ส่วนตัวผูกพันกันมากกว่าที่จะใช้หลักกฎหมายมาบีบคั้นกันอย่างตรงๆ"42

ประกอบกับสมาชิกของพรรคชาติไทยกว่าครึ่งมีฐานะที่ค่อนข้างดี และประกอบอาชีพในทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกันเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้ความสัมพันธ์ส่วนตัวมีมากขึ้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายคนมีความสามารถส่วนตัวที่จะผ่านการเลือกตั้งเข้ามาได้โดยไม่ต้องอาศัยชื่อเสียงหรือการสนับสนุนจากพรรคมากนัก ฉะนั้นการที่จะชักชวนบุคคลเหล่านี้เข้ามาอยู่รวมกันในพรรคได้ จะต้องมีสาเหตุอื่นประกอบ ความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ผูกพันบุคคลเหล่านี้ไว้

38 สัมภาษณ์ สรอรธ กลิ่นประทุม, สมาชิกพรรคชาติไทย, 22 มกราคม 2539.

39 สัมภาษณ์ เสนาะ เทียนทอง, เลขาธิการพรรคชาติไทย, 8 มกราคม 2539.

40 สัมภาษณ์ วิทยา คุณปลื้ม, สมาชิกพรรคชาติไทย, 23 มกราคม 2539.

41 สัมภาษณ์ ทรงศักดิ์ ทองศรี, สมาชิกพรรคชาติไทย, 9 มกราคม 2539.

42 สัมภาษณ์ อนันต์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา, สมาชิกพรรคชาติไทย, 23 มกราคม 2539

"พรรคชาติไทยเป็นพรรคที่แปลกกว่าพรรคการเมืองอื่นอย่างหนึ่งคือว่า เกินครึ่งของสมาชิกไม่จำเป็นต้องอาศัยเงินพรรคในการที่จะดำเนินกิจการทางการเมือง ไม่ว่าจะ เป็นระหว่าง หรือขณะที่เป็นผู้แทนแล้วก็ตาม ในช่วงที่หาเสียงส่วนมากเกิน 50 % ที่สามารถที่จะช่วยเหลือตัวเองได้ แต่ว่าในส่วนนี้ถามว่าเอาอะไรมาคุมเค้า มันขึ้นอยู่กับความเชื่อถือจริงใจซึ่งกันและกัน . . . แล้วบุคคลพวกนี้ถามจริงๆว่าถ้าไม่อยู่ในพรรคชาติไทยแล้ว เค้าจะได้เป็นผู้แทนมั้ย ต้องตอบว่าได้ เป็นความสามารถส่วนตัว ฉะนั้นมันเป็นความผูกพันกันแล้วถามว่าทำไมมาอยู่พรรคชาติไทย เพราะว่าคนที่อยู่พรรคชาติไทยนั้นสนิทสนมกันมานาน เชื่อว่าไปอยู่พรรคอื่น เค้าคงได้รับการเลือกเป็นผู้แทนถ้าเป็นบุคคลที่ช่วยเหลือตัวเองได้ มันก็ต่างกับพรรคการเมืองอื่นอยู่อย่างหนึ่งเท่านั้นเอง"⁴³

พรรคชาติไทยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ส่วนตัวมากกว่าการรำลึกฐานะเยี่ยงข้อบังคับ ในการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องนั้น แทบจะไม่มีผลหรือส่งผลต่อกลไกการทำงานของพรรคแต่อย่างใด เนื่องจากความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นกลไกที่ได้ผลกว่าในกรณีของพรรคชาติไทย

"กฎเกณฑ์ของพรรคชาติไทยนั้น ระเบียบวินัยเราเขียนไว้ ว่าอย่างนั้นดีกว่า แต่ส่วนใหญ่เราจะใช้น้อยมาก ส่วนใหญ่เราใช้ลักษณะของความสัมพันธ์ส่วนตัวมากกว่า"⁴⁴

"ที่จริงแล้วยังไม่เคยใช้ข้อบังคับเลย ถ้าใช้มันจะเด็ดขาดกว่าอยู่แล้ว โดยปกติระเบียบข้อบังคับพรรคทุกพรรคมีก็จริง แต่ส่วนใหญ่แล้วเราไม่ค่อยได้ใช้ ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการความสัมพันธ์ส่วนตัว ผู้หลักผู้ใหญ่ก็ใช้วิธีการบอกกล่าวกัน ลูกพรรคธรรมดาก็คงต้องฟังอยู่แล้ว ปกติแล้วจะมีการแบ่งกันไปว่าใครดูแลใคร"⁴⁵

⁴³สัมภาษณ์ สรอรอด กลิ่นประทุม, อ่างแล้ว.

⁴⁴สัมภาษณ์ เสนาะ เทียนทอง, อ่างแล้ว.

⁴⁵สัมภาษณ์ วิทยา คุณปลื้ม, อ่างแล้ว.

"ไอ้ตัวหนังสือนะครับมันไม่มีอะไรยึดเหนี่ยวผูกพัน แต่ความสัมพันธ์ส่วนตัวนั้นเป็นการควบคุมกันทางจิตใจ มันไม่ใช่เฉพาะแค่เรื่องการเมืองนะ มันทุกเรื่อง ความสัมพันธ์ส่วนตัวมันดีกว่าการบังคับบัญชาด้วยตำแหน่งหน้าที่ หรือว่าด้วยกฎเกณฑ์ของกฎหมาย"⁴⁶

กลุ่มกับการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ความผูกพันดังกล่าวของสมาชิกพรรคชาติไทย ส่งผลให้สมาชิกแต่ละคนที่มีความสัมพันธ์กันรวมกันเป็นกลุ่ม สมาชิกคนใดใกล้ชิดสนิทสนมกับใครก็จะจับกลุ่มรวมตัวกัน การรวมตัวการเป็นกลุ่มนี้ทำให้ง่ายต่อการควบคุมสมาชิก โดยแต่ละกลุ่มจะใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวประสานกันอย่างสอดคล้องในแต่ละกลุ่มย่อย ทรงศักดิ์ ทองศรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคชาติไทย จังหวัดบุรีรัมย์ เขต 1 เขตเดียวกับนายเนวิน ชิดชอบ แกนนำกลุ่ม 16 ซึ่งขณะนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ขึ้นตรงต่อกลุ่มของ ณรงค์ วงศ์วรรณ ได้อธิบายถึงการรวมกลุ่มในพรรคชาติไทยดังนี้⁴⁷

"ในพรรคก็มีกลุ่ม เป็นกลุ่มซึ่งควบคุมกำกับดูแลกันเอง เป็นกลุ่มซึ่งก็คงได้ยินข่าวว่ามีกลุ่มวังน้ำเย็น กลุ่มเทิดไท กลุ่มอะไรอย่างนั้นะ ซึ่งกลุ่มพวกนี้ไม่ใช่กลุ่มผลประโยชน์ แต่เป็นกลุ่มที่สมาชิกควบคุมดูแลกันเอง ให้ความรู้ ความเข้าใจทั้งหลายทั้งปวง ในแต่ละกลุ่มก็จะมีแกนนำกลุ่ม การเข้ากลุ่มจะไม่มีใครคัดเลือก ก็แล้วแต่ความสมัครใจของสมาชิก เป็นอิสระกันเองพูดง่ายๆ ใครจะอยู่กลุ่มนั้นกลุ่มนี้แล้วแต่สมาชิก มีความสัมพันธ์ตรงไหนมากกว่าก็อยู่ตรงนั้น แต่ว่าโดยภาพรวมของพรรคทุกคนก็ผูกพันกันทุกคน เพียงแต่ว่าสนิทสนมกับกลุ่มไหนมากกว่าแล้วก็เชื่อถือกันตรงนั้น มีเรื่องอะไรต้องส่งผ่านใบนี้ต้องส่งผ่านหัวหน้ากลุ่มขึ้นไป เรื่องของระบบภายในพรรค มีอะไรก็ประสานงานกับหัวหน้ากลุ่มแต่ละกลุ่มก่อนแล้วหัวหน้ากลุ่มก็จะประสานต่อในแต่ละกลุ่มออกไปอีกทีนี่ง นี่คือกลุ่มย่อยนะ กลุ่มย่อยภายในพรรค"

⁴⁶สัมภาษณ์ ปิยะฉัตร วัชรภรณ์, สมาชิกพรรคชาติไทย, 7 ธันวาคม 2538.

⁴⁷สัมภาษณ์ ทรงศักดิ์ ทองศรี, อ่างแล้ว.

พรรคชาติไทย เป็นพรรคการเมืองที่มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรค่อนข้างมาก ถือได้ว่าเป็นพรรคการเมืองขนาดใหญ่ การเกิดลักษณะของกลุ่มดังกล่าว ทำให้เอื้อประโยชน์ทางการเมืองให้กับพรรคชาติไทย การแบ่งกลุ่มในพรรคชาติไทย เป็นการแบ่งความรับผิดชอบในการควบคุมดูแลสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดของแต่ละกลุ่ม โดยแกนนำของกลุ่มจะมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบสมาชิกในสังกัดตั้งแต่ต้น และเมื่อได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้วก็จะขึ้นตรงต่อกลุ่มของตน แกนนำแต่ละกลุ่มก็จะเป็นผู้ควบคุมสมาชิกในกลุ่มในหลายๆ เรื่อง แต่ทั้งนี้ก็ยังคงอยู่ภายใต้ร่มเงาของพรรคชาติไทยโดยภาพรวม ด้วยวิธีการดังกล่าวพรรคชาติไทยสามารถควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดได้อย่างคล่องตัว และได้ผล

"ถึงวันเลือกตั้งแต่ละกลุ่มก็ดูแลกันเอง พรรคก็ให้แต่ใบสมัครยินยอมให้สมัครในนามสมาชิกพรรคนะครับ เราก็ดูแลกันในส่วนที่เป็นภาคๆ ไป คือมันเป็นการกระจายอำนาจ อย่างคิดว่ามันเป็นมุ้งอะไร เป็นการกระจายอำนาจอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ขึ้น กลุ่มเทิดทูนเราก็มีท่านณรงค์ วงศ์วรรณ ดูแลไป ดูแลตั้งแต่เริ่มจนเลือกตั้งเสร็จ จนเป็นผู้แทนแล้วเรายังดูแลกันอยู่ มันเป็นความผูกพันกันตรงนั้นมากกว่า แต่ทุกคนก็เคารพมติพรรค นั่นคือข้อสำคัญ อย่างผู้แทน 92 คน จะให้มาสนิทสนมกันหมดเลยมันคงจะท้อยากนะ เพราะหนึ่งอายุ ความสูง ความอะไร.. นิสัยใจคอมันแตกต่างกันไป ฉะนั้นการแบ่งกลุ่มเนี่ยก็เพื่อให้คนเข้ามาอยู่ในกลุ่มที่คิดว่ามันจะเข้ากันได้คุยกันได้ แต่ทุกคนก็ต้องเคารพมติพรรคเวลามีปัญหาเรื่องส่วนรวมเวลามีอะไรหัวหน้าพรรคจะเชิญหัวหน้ากลุ่มมาคุย"⁴⁸

ในส่วนของกลุ่มปากน้ำนายอนันต์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา สมาชิกพรรคชาติไทย ที่เลขานุการส่วนตัว พล.อ.อ.สมบุญ ระหงษ์ ซึ่งแสดงความเห็นถึงการดูแลกันเองภายในกลุ่มปากน้ำ ซึ่งมีนายวัฒนา อัสวเหม เป็นหัวหน้ากลุ่มไว้ดังนี้⁴⁹

"ผมเองผมไม่ได้เป็น สส.นะ ที่ผมทราบนะว่าแต่เดิมมาเป็นระบบควบคุมดูแลกันนะ คือ สส.อาวุโสก็ดูแล สส.ใหม่ สส.ที่เป็นรัฐมนตรีก็ดูแล สส.ที่ใหม่มีตำแหน่ง อุดหนุน จนเจอกันจะ

48 สัมภาษณ์ ทรงศักดิ์ ทองศรี, อ่างแล้ว.

49 สัมภาษณ์ อนันต์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา, อ่างแล้ว.

ด้วยอะไรก็แล้วแต่ระยะ แต่ทำให้สภาพอยู่ได้..เอ่อ..ในสังคมนะครับ ในด้านนั้นมากกว่า อาจจะ มีช่วยเหลือเรื่องเงินเรื่องทองบ้างนะ น่าจะเป็นเรื่องส่วนตัวแล้วแต่หัวหน้ากลุ่มดูแลลูกกลุ่มซะมากกว่า [จากการสนทนาก่อนการบันทึกเทปผู้ให้สัมภาษณ์แจ้งให้ทราบว่า การควบคุมด้วยความสัมพันธ์ ส่วนตัวนี้ หัวหน้ากลุ่มจะต้องดูแลค่าใช้จ่ายที่สมาชิกในกลุ่มต้องเสียให้เป็นภาษีสังคม เช่น ค่าช่วย เงินงานเลี้ยงต่างๆ ของฟ้าป่า กลุ๊น งานศพ งานบวช ฯลฯ ประมาณเดือนละ 200,000 บาทเป็นอย่างน้อย] ก็...ดูแลในนามส่วนตัว ในนามหัวหน้ากลุ่ม คือแต่ละกลุ่มก็ดูแลกันเอง ใน ส่วนของสมุทรปราการทำนวัตมาดูแลอย่างดี. . .สำหรับพรรคชาติไทยนี้ ที่ผ่านมาค่อนข้างสงบ ไม่ค่อยมีข้อขัดแย้งมากมายนัก เพราะว่าเป็นการดูแลจากหัวหน้ากลุ่มช่วยเหลือกันอยู่แล้ว ดูแลกันเอง"

เมื่อภายในกลุ่มสามารถดูแลกันได้ การควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคชาติไทย ก็อยู่ที่ว่าหัวหน้าพรรคจะใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในการประสานกับหัวหน้ากลุ่มหรือแกนนำพรรค ได้ผลหรือไม่เท่านั้น ในส่วนนี้ผู้วิจัยยังไม่สามารถหาข้อมูลที่อ้างอิงได้ และเป็นที่น่าสนใจว่านอก จากความสัมพันธ์ส่วนตัวแล้ว อะไรที่เป็นตัวเชื่อมประสานบุคคลเหล่านี้เข้าด้วยกันได้อย่างลงตัว

แต่สมาชิกบางส่วนในพรรคชาติไทยก็ยังไม่ยอมรับอย่างเปิดเผย และไม่เต็มใจนักว่ามี กลุ่มต่างๆในพรรคชาติไทย โดยเห็นว่ากลุ่มต่างๆที่เกิดขึ้นนั้นไม่มีกฎหมายรองรับ เป็นการจัดตั้ง ขึ้นมาเอง เพียงแต่เป็นที่ทราบกันเป็นการภายในเท่านั้น โดยเฉพาะในบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับนายบรรหาร ศิลปอาชา หัวหน้าพรรค จะแสดงออกในลักษณะที่ไม่พอใจกลุ่มต่างๆ ภายในพรรค เช่น กลุ่ม 16 ,กลุ่มปากน้ำ ที่มีข่าวการเรียกร้องขอตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งนายบรรหารฯ ดำรงตำแหน่งควบอยู่กับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ดังจะเห็นได้จากคำ สัมภาษณ์ของ จองชัย เทียงธรรม รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ที่ว่า⁵⁰

"แกนนำพรรคมันเป็นเรื่องอุปโลกกันขึ้นมาเท่านั้นเอง เรามีวิบัติวิปนี้ไม่ใช่ว่าแกนนำ คำนว่แกนนำนี้เราหมายถึงหัวหน้ากลุ่มหัวหน้าแก๊งมากกว่า. . .ก็ผมบอกแล้วไงว่าแกนนำมัน เป็น

⁵⁰สัมภาษณ์ จองชัย เทียงธรรม, สมาชิกพรรคชาติไทย, วันที่ 7 มกราคม 2539

เรื่องของอุปโลกกันขึ้นมา หัวหน้ากลุ่ม หัวหน้าแก๊งมันอยู่ที่จับกลุ่มกันขึ้นมา มันเป็นเรื่องที่ไม่มีกฎหมายหรือข้อบังคับพรรครองรับ. กลุ่มเหนือ กลุ่มอีสาน กลุ่ม 16 เนีย มันตั้งกลุ่มขึ้นมาเอง ใครจะสวามีภักดีใครอะไรใคร มันเป็นเรื่องส่วนตัวทั้งนั้น ไม่มีกฎหมายรองรับ ที่กลุ่มเกิดขึ้นเนี่ยก็เกิดจากความใกล้ชิดคนร้อยคนมันก็ไปไหนมาไหนที่มันจะไปทั้งร้อยไม่ได้ จะไปกินข้าวที่จะชะ 10 คน 20 คน ไปกันบ่อยๆก็คุ้นเคยกันไปเอง มันก็กลายเป็นกลุ่มกันขึ้นมา คือ ถูกคอกันมันก็เป็นพวกเดียวกัน คนไหนคุยไม่ถูกคอก็เป็นคนละกลุ่ม. . . เวลาพูด มันต้องพูดเรียงตัวคำว่ากลุ่มไม่มี มี แต่มันเป็นเรื่องที่เค้าไม่ยอมรับ"

"อีกกลุ่มนี้เป็นเรื่องที่ว่ากันเอง ใครใกล้ชิดใครมันก็เป็นอย่างนั้น แต่ว่าบางคนก็.. ก็ใกล้ชิดหลายกลุ่ม เรื่องปกติธรรมดา อย่างนี้มันอธิบายยาก ซึ่งการเมืองเราก็รู้กันอยู่ ผมว่าไม่มีอะไรแบ่งกันเด็ดขาด⁵¹

การเลือกสรรบุคคลลงสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรค

การเลือกสรรผู้สมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรคชาติไทย เป็นกระบวนการหนึ่งที่พรรคชาติไทยใช้ในการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดเช่นเดียวกับพรรคประชาธิปัตย์ แต่กระบวนการคัดเลือกของพรรคชาติไทยมีลักษณะ เฉพาะตัวกล่าวคือ มีการคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งในนามพรรค โดยคณะกรรมการหรือเป็นการแนะนำกันมา จากทัศนะของ เสนาะ เทียนทอง มีรายละเอียด ดังนี้

"พรรคชาติไทยมีแนวความคิดหลักการในการคัดเลือกคนเหมือนกับพรรคอื่นๆ คือกฎเกณฑ์การคัดเลือกคือพรรคต้องการคนดี คนที่มีขีดความสามารถ คนที่มีความรู้ความสามารถ มีความพร้อมและไม่สร้างปัญหาให้กับพรรค วิธีการเลือก ส่วนใหญ่แล้วก็หัวหน้าพรรค เลขาธิการพรรค แล้วก็มาตามสายของสมาชิกอย่างสมาชิกเก่าแก่ เราก็ให้เกียรติ เมื่อแนะนำใครมาเราก็จะพิจารณา มันก็มาตามสายของพวกเรา ซึ่งเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ภายในพรรคนั่นเอง แกนนำแต่ละ

⁵¹สัมภาษณ์ ปิยะณัฐ วัชรภรณ์, อ่างแล้ว.

กลุ่มก็เป็นคนเสนอ พามาแนะนำอะไรมา อันนี้เราก็ต้องให้เกียรติคนก่อน เมื่อแนะนำ
ใครมาเราก็จะพิจารณา. . .บางคนเรารู้อยู่ที่ว่า คนนี้ต้องได้มาเป็นผู้แทนแน่ แต่เรายังไม่เอา
เลย เพราะเอามาแล้วจะทำให้พรรคเราปั่นป่วน มีปัญหาในพรรค เราก็ไม่เอา เราไม่ใช่
เอาปริมาณอย่างเดียว"⁵²

การพิจารณาเลือกผู้สมัครนี้พรรคชาติไทยไม่มีพิธีมากนัก มีลักษณะที่ค่อนข้างคล่องตัว
ในการพิจารณา ตามทัศนะของ สรอรรถ กลิ่นประทุม โดยสรุปจะมีหลักเกณฑ์ดังนี้⁵³

1. เอาผู้แทนเก่าเป็นหลัก โดยให้แต่ละพื้นที่ก็ไปดูว่าจะมีใครมาสมัครในนามของพรรค
ชาติไทย ให้ผู้แทนคนเก่าเป็นหัวหน้าทีม

2. การฝากผ่านมาจากหัวหน้าพรรค แต่ต้องมีการตรวจสอบฐานเสียง เพราะบางครั้ง
บางคนฐานเสียงอาจอยู่ที่พื้นที่เดียวกัน จะเป็นการแข่งกันเอง

3. ผู้แทนเก่าเป็นบุคคลที่จะติดต่อหาผู้สมัคร พิจารณารับผู้สมัคร หรือไม่รับ แล้วเสนอ
กรรมการบริหารพรรค

นอกจากนี้บางครั้งอาจมีการตรวจสอบจากทางพรรค เพื่อนำมาประกอบการพิจารณา
คัดเลือก เมื่อมีผู้เสนอชื่อบุคคลที่ควรรับเข้ามาสมัครในนามพรรค ทางพรรคอาจจะมีการตั้งคณะ
กรรมการขึ้นมาพิจารณา โดยเจ้าตัวอาจจะไม่ทราบว่ามีผู้ใดบ้างเป็นกรรมการ

"ไ้การเลือกผู้สมัคร สส. ก็มีกรรมการบริหารพรรค สมมุติว่าจังหวัดชัยนาท
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ถ้าคนเป็นใหม่ฝ่ายสมาชิกพรรคก็ต้องมีข้อมูลพอสมควรว่าอันนี้มีความประพฤติยังไง
มีความกว้างขวางมากน้อยเพียงใด มีคนให้การรับรองมัย มากน้อยแค่ไหน อย่างผมมาเสนอเนี่ย
ทางพรรคก็จะตั้งกรรมการขึ้นไป โดยเราไม่รู้ว่าใครเป็นกรรมการ เค้าก็ไปสอบ"⁵⁴

ส่วนในกลุ่มต่างๆในภายพรรคชาติไทย ก็จะดำเนินคัดเลือกหรือสรรหาผู้สมัครรับเลือก
ตั้งในกลุ่มของตนเอง โดยการควบคุมของพรรคอีกชั้นหนึ่ง ดังคำอธิบายของนายทรงศักดิ์

⁵²สัมภาษณ์ เสนาะ เทียนทอง, อ่างแล้ว.

⁵³สรอรรถ สรอรรถ กลิ่นประทุม, อ่างแล้ว.

⁵⁴สัมภาษณ์ บุญธง สงฆ์ประชา, สมาชิกพรรคชาติไทย, 23 มกราคม 2539.

ทองศรี สมาชิกกลุ่ม 16 ดังต่อไปนี้⁵⁵

"ในแต่ละกลุ่มคัดเลือกกันเอง แล้วทางพรรคก็ดูแลอีกที การคัดเลือกสมาชิกเป็นผู้แทนเราดูกันอยู่นานทีเดียว อย่างเมื่อสมัย 2535/2 เมื่อมีการเลือกตั้งใหม่แล้ว ชาติไทยเป็นฝ่ายค้าน ทางกลุ่มของแต่ละกลุ่มก็เริ่มสรรหาบุคคลที่จะสมัครรับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนคือเริ่มมอง และเมื่อเริ่มมองแล้วเราก็เริ่มให้คนๆ นั้นมีบทบาทในพื้นที่ต่างๆ คือพื้นที่ที่คนๆ นั้นจะสมัครรับเลือกตั้งด้วย จะลงไปช่วยเหลือบางส่วน มีการลงไปแก้ปัญหาให้คนๆ นั้น อาจจะได้รับเรื่องจากรายการมาเสนอสภาผู้แทน ก็ไปดูแลเค้า เมื่อรายการเห็นว่าคนๆ นั้นมีบทบาททางการเมืองแล้ว คือเริ่มมองแล้วเริ่มให้เงินงานทางการเมือง และพอถึงวันเลือกตั้งเราก็เอาคนๆ นั้นมาสมัครได้เลย ใช้เวลาเป็นปีเหมือนกัน"

เมื่อผ่านกระบวนการสรรหาดังกล่าวข้างต้นแล้ว ก็จะมีการนำเสนอเข้าที่ประชุมของคณะกรรมการบริหารพรรคเพื่อชี้ขาด หรือมีมติให้ส่งผู้ใดลงสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคชาติไทยในส่วนนี้เพื่อความคล่องตัวในการดำเนินงาน เนื่องจากการเลือกตั้งทุกครั้งมักจะมีเวลาจำกัด พรรคชาติไทยจึงใช้วิธีการมอบอำนาจให้หัวหน้าพรรคและแกนนำเป็นผู้พิจารณาแทนกรรมการบริหารพรรค

"ผู้ชี้ขาดคือ ผู้ใหญ่ในพรรค ไม่ใช่งานกรรมการบริหารพรรค ผู้ใหญ่ที่เป็นแกนนำหลักๆ"⁵⁶

"ส่วนใหญ่แล้วเราจะคุยกัน แกนนำจะคุยกัน"⁵⁷

"รอดยหลักการแล้วต้องมีมติ แต่เราก็เป็นการมอบอำนาจให้ท่านเป็นคนตัด ที่จริงแล้วเป็นไปตามมติของกรรมการบริหารพรรค แต่ว่าโดยทางปฏิบัติแล้วเราก็ต้องมอบอำนาจให้ท่านเป็นคนตัดสินใจ"⁵⁸

55สัมภาษณ์ ทรงศักดิ์ ทองศรีรัฐ, อ่างแล้ว.

56สัมภาษณ์ วิทยา คุณปลื้ม, อ่างแล้ว.

57สัมภาษณ์ เสนาะ เทียนทอง, อ่างแล้ว.

58สัมภาษณ์ จองชัย เทียงธรรม, อ่างแล้ว.

กรรมการบริหารพรรคกับการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

โดยปกติในระบบพรรคการเมือง กรรมการบริหารพรรคจะเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจฝ่ายบริหารในพรรคการเมืองตามกฎหมาย เพื่อดำเนินกิจการต่างๆภายในพรรค ซึ่งลักษณะนี้ทำให้เห็นในพรรคประชาธิปไตย ส่วนในพรรคชาติไทยซึ่งอยู่กันด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก มิได้เน้นเรื่องการชักจูงระเบียนข้อบังคับ แต่เน้นเรื่องความสัมพันธ์ส่วนตัวดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องใช้กลไกตามกฎหมาย อำนาจการบริหารพรรคจึงไปตกอยู่ที่หัวหน้าพรรคและแกนนำของพรรค กรรมการบริหารพรรคจึงไม่มีอำนาจตามโครงสร้างของพรรคที่กำหนดไว้จริง ส่งผลให้การเลือกคณะกรรมการบริหารพรรคไม่มีพิธีรีตอง จะใช้หลักความอาวุโส การกระจายตามสัดส่วนของภาคเพื่อขยายฐานเสียงของพรรคไว้ล่วงหน้า ไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัว ดังเห็นได้จาก คำสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

"กรรมการบริหารพรรคก็คือตามภาค พิจารณาตามความเหมาะสม เพื่อให้เกิดการกระจาย กระจายคนแต่ละภาคเข้ามามีบทบาทภายในพรรค แ่้าแบ่งสัดส่วนตามภาคไปเลย กรรมการบริหารพรรคมีกี่คน ภาคนี้เท่าไร แต่ละกลุ่มก็จะมีโควต้า แบ่งไปตามความเหมาะสมของพื้นที่ทั้งหลายเพื่อหวังผลในการขยายผลทางการเมืองในอนาคต"⁵⁹

"ส่วนใหญ่จะเอาอาวุโสเป็นหลัก ใครอาวุโสมากๆ ก็จะเป็นรองหัวหน้าพรรค เลขาธิการพรรค อาวุโสรองลงมา ก็อาจจะเป็นกรรมการบริหารพรรค มันเป็นไปตามอาวุโสด้วยตามสัดส่วนตามภูมิภาค แล้วก็ตามโควต้าต่างๆ"⁶⁰

"ไม่ทราบอะ ผมเองตอนผมเป็นก็ไม่ทราบว่าผมเป็น ก็คงเข้ามาอยู่หลายสมัยนะฮะ [เป็น สส.มา 5 สมัย]"⁶¹

59 สัมภาษณ์ ทรงศักดิ์ ทองศรี, อ่างแล้ว.

60 สัมภาษณ์ วิทยา คุณปลื้ม, อ่างแล้ว.

61 สัมภาษณ์ อนุรักษ์ จูริมาศ, สมาชิกพรรคชาติไทย, วันที่ 19 มกราคม 2539.

"ดูคนที่สนใจการบ้านการเมือง คนที่กว้างขวาง คนที่ให้การสนับสนุนพรรค ได้บ้าง เป็นบางครั้งบางคราว เพราะว่าพรรคมันไม่มีรายได้ มันก็มีคนอื่นมาจุนเจือมาสนับสนุน อะไรต่าง ๆ นานา" ⁶²

"กรรมการที่ตั้งกันไว้ตามระเบียบข้อบังคับที่ว่าต้องมีกรรมการบริหารเท่านั้นเท่านั้น ในส่วนหนึ่งก็เป็นที่มาของคนที่ไม่ได้เป็นผู้แทน คนที่ให้การสนับสนุนพรรค คนที่เคยทำกิจกรรมร่วมกับพรรค ก็มัน...หลักของการกระจายๆ ให้นำแต่ละพื้นที่ที่มีจำนวนสมาชิก ซึ่งก็ไม่ได้กำหนดกฎเกณฑ์อะไรตายตัวเท่าไร" ⁶³

จะเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์การคัดเลือกกรรมการบริหารพรรคชาติไทย มีลักษณะ เฉพาะที่นำเสนอ สามารถยืดหยุ่นและอ่อนตัวได้ตามสถานการณ์การเมือง พอสรุปประเด็นได้ดังนี้

1. ความอาวุโส

2. แบ่งตามสัดส่วนตามภาคและโควตาของแต่ละกลุ่ม ให้นำเกิดการกระจาย เพื่อหวังผลในการขยายฐานเสียงของพรรค

3. บุคคลที่ให้การสนับสนุนพรรคในด้านต่างๆ บุคคลที่สนใจการเมือง คนที่กว้างขวาง คนที่เหมาะสม ฯลฯ

เมื่อการคัดเลือกกรรมการบริหารมีลักษณะดังกล่าว บทบาท อำนาจ หน้าที่ในการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัด ย่อมจะน้อยลง ศูนย์รวมอำนาจของคณะกรรมการบริหารพรรคจึงไปรวมอยู่กับกลุ่มแกนนำภายในพรรค จากคำถามที่ว่าคณะกรรมการบริหารมีบทบาทหรืออำนาจในการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดอย่างไรนั้น ได้รับคำตอบที่สอดคล้องกันของสมาชิกพรรค ปรากฏตามคำสัมภาษณ์ดังนี้

"ไม่ค่อยมีเท่าไร ไม่ค่อยมีเท่าไรหรอก คือกรรมการบริหารที่จริงแล้วก็พูดคุยแต่เรื่องปัญหาต่างๆที่มีเกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง ที่จริงแล้วจะมีการประชุมย่อยก่อนมีการประชุมใหญ่ ก่อนที่จะมาคุยกับสมาชิกต่างๆ เป็นการคุยที่อาจจะกับกรรมการบริหารต่างๆ

⁶²สัมภาษณ์ บุญธง สงฆ์ประชา, อ่างแล้ว.

⁶³สัมภาษณ์ สรอรธร กลิ่นประทุม, อ่างแล้ว.

คือหัวหน้าพรรค เลขาพรรค รองหัวหน้าพรรคนั้นแหละ เป็นเรื่องใหญ่ แล้วก็รัฐมนตรีต่างๆ"⁶⁴

"ในความเป็นจริงแล้วไม่ค่อยมี ผมยังไม่เคยเห็นมีการเรียกประชุมกรรมการบริหารพรรคเลย เพราะปกติแล้วเนี่ย เอาเฉพาะผู้หลักผู้ใหญ่ที่เค้าเป็นแกนหลักในพรรคประชุมกัน หัวหน้าพรรค รองหัวหน้าพรรค เลขาธิการ รองเลขาธิการพรรค ก็พอแล้ว ดูแลกันได้แล้ว"⁶⁵

"หมายถึงการควบคุมสมาชิกของพรรคฯมั้ยครับ ถ้าพูดกันตามความเป็นจริงแล้วมันอยู่ที่หัวหน้ากลุ่ม"⁶⁶

"แต่โดยจริงแล้วมันก็พูดกันฉันทันที พูดจากันได้ แกนนานพรรคจะพูดจากัน"⁶⁷

"ก็ถ้าตามตัวบทกฎหมายอำนาจเยอะ เรียนตรงๆว่าอำนาจเยอะ แต่โดยวิธีปฏิบัติแล้วก็ใช้อำนาจเป็นเกณฑ์ ผู้ใหญ่ว่ายังไงก็ว่าอย่างนั้น. . . ผมอยู่พรรคนี้มาหลายปี ไม่เคยเห็นความสำคัญของกรรมการบริหารพรรค เพราะที่ผ่านมามีอำนาจอะไร ทำอะไรไม่ได้ บางคนไม่เคยเข้าประชุม จะมายื่นเงื่อนไขว่าเป็นโควตาของกลุ่มนี้กลุ่มนี้ไปทำไม ในเมื่อไม่มีบทบาทอะไรเลย เป็นมาไม่เห็นอะไรดีขึ้น"⁶⁸

เมื่อพรรคชาติไทยมีจำนวนผู้แทนราษฎรเพิ่มมากขึ้น พรรคจึงใช้วิธีการเพิ่มจำนวนกรรมการบริหารพรรคให้สอดคล้องกับจำนวน ซึ่งวิธีการนี้จะทำให้สมาชิกหลายคนสามารถเข้ามามีตำแหน่งภายในพรรค การพิจารณาตัวผู้จะมาดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารพรรคชาติไทยนั้นค่อนข้างจะคาดเดาได้เป็นการล่วงหน้าได้ เพราะสมาชิกภายในพรรครู้ถึงศักยภาพของแต่ละคนภายในพรรคเป็นอย่างดี อีกทั้งอำนาจนี้อยู่กับแกนนำพรรค ผู้ที่ใกล้ชิดกับหัวหน้าพรรคหรือแกนนำพรรค จึงทราบถึงบุคคลที่จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกรรมการบริหารพรรค ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของนายจองชัย เทียนธรรม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคชาติไทย

64 เรื่องเดียวกัน

65 สัมภาษณ์ วิทยา คุณปลื้ม, อ่างแล้ว.

66 สัมภาษณ์ อนันต์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา, อ่างแล้ว.

67 สัมภาษณ์ เสนาะ เทียนทอง, อ่างแล้ว.

68 มติชนรายวัน (9 มกราคม 2539)

จังหวัดสุพรรณบุรี รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง ผู้ใกล้ชิดนายบรรหาร ศิลปอาชา ซึ่งปรากฏในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับ วันที่ 9 มกราคม 2539 ถึงการคัดเลือกกรรมการบริหารชุดใหม่ และมีการแก้ไขข้อบังคับ เพื่อเพิ่มเติมจำนวนกรรมการบริหารพรรคในที่ประชุมใหญ่ซึ่งจะมีขึ้นในวันที่ 20 มกราคม 2539 ใต้อย่างถูกต้อง ดังนี้⁶⁹

"ตำแหน่งที่ใหม่เปลี่ยนแปลงได้แก่ นายณรงค์ วงศ์วรรณ ประธานที่ปรึกษาพรรค พล.ต.อ.ประมาธ อติเรกสาร ประธานคณะกรรมการบริหารพรรค นายบรรหาร ศิลปอาชา หัวหน้าพรรคและนายเสนาะ เทียนทอง เลขาธิการพรรค สำหรับตำแหน่งรองหัวหน้าพรรค รองเลขาธิการพรรค กรรมการบริหารพรรค คงมีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย เช่น คงตำแหน่ง กรรมการบริหารที่เป็น สส. 28 คนและคนนอก 9 คน ไว้ตามเดิม ส่วนที่เพิ่มมาอีก 15 คน เป็น สส. กลุ่มเกิดใหม่กับ สส. ใหม่ของพรรคชาติไทย"

บทบาทของหัวหน้าพรรคในการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

บทบาทหัวหน้าพรรคในการควบคุม หัวหน้าพรรคชาติไทยและแกนนำพรรคนี้ไม่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการควบคุมดูแลสมาชิกพรรคดังที่สนะของ เสนาะ เทียนทอง ที่กล่าวถึง บทบาทของหัวหน้าพรรคในการควบคุมสมาชิกในพรรค⁷⁰

"หัวหน้าพรรคกับแกนนำพรรคนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหัวหน้าพรรคก็ต้องมีบทบาททุกอย่าง ถ้ามว่ามากหรือน้อย ก็สุดตัวแหละ คนเป็นหัวหน้าพรรค เลขาธิการพรรค แกนหลักๆ ของพรรค จะเป็นรองหัวหน้าพรรคก็ดี รองเลขาธิการพรรคก็ดี เราก็มีบทบาทในการที่จะต้องดูแล"

บทบาทหัวหน้าพรรคชาติไทยในการควบคุมนั้น ส่งผลต่อการกำหนดนโยบายต่างๆ สามารถสั่งการหรือชี้แนะทิศทางของพรรคได้มาก ดังที่สนะของนายวิทยา คุณปลื้ม สมาชิกสภา

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁷⁰ สัมภาษณ์ เสนาะ เทียนทอง, อ้างแล้ว.

ผู้แทนราษฎรของพรรคชาติไทยดังนี้⁷¹

"ก็ต้องยอมรับว่าหัวหน้าพรรคนี้มีบทบาทสำคัญมากที่สุดในพรรค เพราะปกติแล้วแนวนโยบายของพรรคหรือว่าหัวหน้าพรรคมีความคิดอย่างไร เมื่อนำเสนอมายังถูกพรรคแล้ว ถูกพรรคก็ส่วนใหญ่จะ เห็นชอบตามที่หัวหน้าพรรคเสนอ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วนานๆ หัวหน้าพรรคจะสั่งการ โดยปกติแล้วจะมีการประชุมสอบถามกันในพรรคแล้วเอามติพรรคมาบอก แต่ถ้าหัวหน้าพรรคขอเรื่องอะไร มติพรรคก็จะเห็นชอบด้วย เพราะส่วนใหญ่ก็จะมองเห็นไปในแนวทางเดียวกันเกือบทั้งหมดอยู่แล้ว"

หรืออาจจะสรุปถึงอำนาจของหัวหน้าพรรคชาติไทยคนปัจจุบันได้ด้วยคำพูดสั้นๆ ของนายจองชัย เทียงธรรม ที่ว่า "เต็มร้อย"⁷²

การควบคุมโดยคณะกรรมการประสานงาน (Whip)

การควบคุมโดยคณะกรรมการประสานงาน (Whip) ในพรรคชาติไทยนั้น คณะกรรมการประสานงานที่แต่งตั้งขึ้นมาจากความเหมาะสม คณะกรรมการประสานงานมีบทบาทน้อยมากในพรรคชาติไทย มีหน้าที่เพียงแจ้งข่าวสารหรือมติที่ประชุมให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดทราบ ไม่มีบทบาทในการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการโหวตเสียงในสภาแต่อย่างใด การคัดเลือกจะพิจารณาถึงคนที่สามารถประสานงานกับสมาชิกในพรรคได้ สมาชิกแต่ละคนให้ความเห็นสอดคล้องกันถึงบทบาทของวิปในการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดังนี้

"เรามีวิปอยู่แล้วนะฮะ พรรคการเมืองทุกพรรคมีวิป แต่ส่วนใหญ่เราก็ไม่ได้ใช้หรือคณะวิปนะ ตั้งเอาไว้เฉยๆ แต่ส่วนใหญ่แล้วที่ผ่านมานะฮะ เราทำหน้าที่ของเราอยู่แล้ว สมาชิกทุกคนนะครับ ในเมื่อคนส่วนใหญ่มีระเบียบวินัย มันก็สามารถที่จะทำให้ออกนอกกลุ่มออก

⁷¹สัมภาษณ์ วิทยา คุณปลื้ม, อ่างแล้ว.

⁷²สัมภาษณ์ จองชัย เทียงธรรม, อ่างแล้ว.

ทางเนี่ย คือมันจะออกไปไม่ได้ ต้องเข้ามาเห็นด้วยกับเสียงส่วนใหญ่ เพราะยังงี้ก็เรา อยู่ด้วยกัน ผมคิดว่าแต่ละพรรคไม่เหมือนกันนะครับ สำหรับพรรคชาติไทยเราก็ควบคุมกันในระบบ พี่ๆ น้องๆ นะครับ แบบกันเอง"⁷³

"การดำเนินงานของคณะกรรมการประสานงาน (Whip) ไม่ได้มีการควบคุมอะไร ที่รุนแรงเข้มงวดอะไร เว้นแต่เป็นเรื่องที่สำคัญก็ต้องขอร้องกัน ส่วนใหญ่จะใช้การขอร้องกัน มากกว่าการควบคุม คณะกรรมการประสานงานจะเป็นผู้จ้ำมตีให้สมาชิกในพรรคทราบ เพื่อจะ ได้ลงมติไปในทิศทางเดียวกัน"⁷⁴

"วิปมีหน้าที่ไปเชิญ สส. เข้ามาหารือ. . . มติต่างๆ ส่วนมาก สส. จะรู้กันหมดแล้ว เวลาไปประชุมพรรคจะมีการแจกชีทว่าเรื่องผู้ติดนี้ควรจะทำอย่างไร"⁷⁵

"ก็วิปในระบบของพรรคชาติไทย ก็รู้ว่ามียุทธศาสตร์ต่างๆ ในพรรคชาติไทยอย่างชัดเจนคือ มันมีก๊อปปี้ต่างๆ มีก๊อปปี้วางน้ำเย็น ก็อะไรทั้งหลายแหล่ ที่นี้ไอ้ตรงนี้ง่ายครับ แค่ว่าจะว่ากันตรงหัว หน้ากลุ่มของแต่ละคน เท็ดไทก็ว่ากันทางเท็ดไท ก็ไปว่ากันในกลุ่มต่างๆ เอาอย่างนี้นะ เอา อย่างนี้นะ จบ เรียกหัวหน้ากลุ่มมาคุย อย่างนี้ง่าย เพราะมันเป็นระบบอุปถัมภ์ หัวหน้า กลุ่มพูดคำสองคำจบ"⁷⁶

สงสุข ภัคเกษม อดีตสมาชิกพรรคชาติไทย ซึ่งย้ายไปอยู่พรรคประชาธิปไตยในปี 2538 ได้อธิบายถึงการทำงานของวิปในสมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย ซึ่งมีนายเทอดพงษ์ ไชยนันทน์ เป็น ประธานวิปพรรคร่วมรัฐบาลและนายบุญเอื้อ ประเสริฐสุวรรณ เป็นประธานวิปพรรคร่วมฝ่ายค้าน ว่ามีความแตกต่างกันระหว่างวิปทั้งสองพรรคดังนี้⁷⁷

"วิปคือการเอามติของคณะกรรมการวิปไปประสานกับวิปของรัฐบาล ฉะนั้นการที่จะ

73 สัมภาษณ์ เสนาะ เทียนทอง, อ่างแล้ว.

74 สัมภาษณ์ ปิยะณัฐ วัชรภรณ์, อ่างแล้ว.

75 สัมภาษณ์ สรอรอด กลิ่นประทุม, อ่างแล้ว.

76 สัมภาษณ์ สงสุข ภัคเกษม, สมาชิกพรรคประชาธิปไตย, 1 ธันวาคม 2538.

77 เรื่องเดียวกัน.

ได้มติดีต้องมีการประชุมของพรรคก่อน อันนี้ไม่มีการประชุม หมอเอื้อ ก็รับคำสั่งจากคุณบรรหาร เสร็จแล้วก็เอามตินั้นไปตกลงกับวิปของรัฐบาล อย่างวิปของรัฐบาล อย่างคุณเทอดพงษ์ สมัยนั้นเค้าประชุมกรรมการของวิป เค้าก็เอามติของวิปรัฐบาลมาเจรจากัน ความแตกต่าง เห็นได้ชัดเจนว่าหมอเอื้อ ซึ่งท่านเป็นประธานสภาผู้แทนราษฎรในขณะนี้ ในระหว่างที่ท่านเป็น ประธานวิป ท่านก็เป็นประธานวิปที่น้อมรับคำสั่งของท่านหัวหน้าพรรค คือคุณบรรหาร เท่านั้น ของประชาธิปไตยเค้าประชุมกัน ประชุมทะเลาะกันก่อน ประชุมกันเลยทั้งพรรค สส.ประชุมกัน ทั้งหมดเลย จนกระทั่งเกิดมติดีออกมา เป็นลายลักษณ์อักษร มีบันทึกรายงานการประชุมตกลง มัน คนละอย่างเลย"

สิ่งที่อธิบายได้ชัดเจนว่าบทบาทในการควบคุมของวิปมีจำกัดและไม่ใช่ว่าสิ่งจำเป็นที่จะต้อง ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด คือคำสัมภาษณ์ของ ปองพล อติเรกสาร ประธานคณะกรรมการ ประสานงานสภาผู้แทนราษฎร กล่าวคือมติของวิปฝ่ายรัฐบาลนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้โดยมติของ คณะรัฐมนตรี เนื่องจากมติของคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรนั้น เป็นเพียงความเห็นของคนไม่กี่คน จึงไม่จำเป็นต้องทำตามนั้น⁷⁸

"ได้ทำความเข้าใจกับวิปพรรคอื่นที่ถูกพรรคระบุงจะไม่ยกมือให้รัฐมนตรีกลุ่ม 16 หรือไม่ นายปองพล กล่าวว่า ยังไม่ได้พูดคุยอะไรกัน อย่างไรก็ตามนั้น แม้วิปจะมีมติดีออกมาอย่างไร ก็ไม่จำเป็นต้องทำตามนั้น เพราะเป็นความเห็นของผู้แทน 24 คน ไม่ใช่ว่าเสียงส่วนใหญ่ จาก นั้นจะ เสนอผลการประชุมไปยังคณะรัฐมนตรีและพรรคร่วมรัฐบาล หากแต่ละพรรคมีความเห็น ใดๆก็อาจเปลี่ยนแปลงมดีวิปได้"

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงมดีวิปของพรรคชาติไทยสามารถกระทำได้โดยอำนาจของหัวหน้าพรรค โดยความเห็นชอบของที่ประชุม ซึ่งมองอีกมุมหนึ่งก็เป็นการเปิดโอกาสให้หัวหน้าพรรค สามารถใช้อำนาจในการแก้ไขสถานการณ์จำเป็นได้อย่างรวดเร็ว

"ผมขอเรียนว่า ถ้าอยู่ในกลุ่มของพรรคชาติไทยแล้วมันฮิตฮอต เพราะมดีมันมา

⁷⁸มติชนรายวัน (5 มีนาคม 2539)

โดยบางครั้งนี้ มติพรรคว่าไว้อย่างตอนประชุมพรรค พอมาถึงจะมีการเปลี่ยนแปลงก็เปลี่ยนแปลงเลย โดยคุณบรรหาร ออกมาบอกว่า"หัวหน้าของๆ เป็นอย่างนี้เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นๆ ก็เปลี่ยนแปลงกันไป แล้วเค้าก็พูดกันแค่คนสองคนเท่านั้นจบ พรรคประชาธิปไตยเค้าเปลี่ยนแปลงไม่ได้ เปลี่ยนแปลงเค้าก็ต้องเรียกประชุมทันทีต้องเป็นมติที่ประชุม เค้าไม่ยอม คุณเทอดพงษ์ ำช้อานาจที่ถ้ามั่นชัคกับมติพรรค คุณเทอดพงษ์ ต้องรีบเรียกประชุม และเข้าห้องประชุมทันที"⁷⁹

แต่อย่างไรก็ตามนายสงสุข ภัคเกษม นี้แต่เดิมเคยสังกัดพรรคประชาธิปไตย ต่อมาได้ย้ายมาอยู่พรรคชาติไทย และในการเลือกตั้งครั้งล่าสุดในปี 2538 ได้ย้ายกลับมาสังกัดพรรคประชาธิปไตยอีกครั้งเนื่องจากเกิดปัญหาเกี่ยวกับพรรคชาติไทย ฉะนั้นการให้สัมภาษณ์นี้ จึงอาจส่งผลให้ลมีความระแวมเอียงไปทางด้านพรรคประชาธิปไตยอยู่บ้าง

เมื่อได้มติของวิปแล้ว ก็จะมีการกระจายข่าวหรือแจ้งให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดของแต่ละพรรคทราบ เพื่อให้ปฏิบัติตามมติได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเท่าที่ผ่านมากการควบคุมการโหวตในสภาของพรรคชาติไทยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ต่อข้อถามที่ว่าหากมีการฝ่าฝืนมติวิปหรือมติพรรคจะมีการดำเนินการลงโทษอย่างไรนั้น ได้รับคำตอบจากสมาชิกพรรคดังนี้

"ก็ต้องดูก่อนว่าการฝ่าฝืนนั้นเป็นเรื่องสำคัญมากน้อยแค่ไหน ถ้าไม่ใช่เรื่องสำคัญทุกคนก็เข้าใจปรัชญาของการ เป็นผู้แทนราษฎร บางครั้งมติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ลงไว้มันเกี่ยวข้องกับผลของประชาชนในเขตเลือกตั้งด้วยเหมือนกัน บางครั้งถ้าหากว่ามติสวนกันมันขัดแย้งกับความรู้สึกของคนในเขตเลือกตั้ง เราก็จำเป็นต้องผ่อนปรนกัน ถ้าจะคำนึงถึงในรัฐสภาของประเทศอังกฤษเค้าก็ได้ให้ความสำคัญของเรื่องนี้เหมือนกัน สำหรับในอเมริกาแล้วยิ่งไม่ต้องฟังพรรคเลย โหวตเสรีเลย"⁸⁰

"ถ้าแหกมติกัน...ก็ส่วนน้อยเหลือเกิน น้อยมากๆเลย ก่อนอื่นนะครับ ถ้าครั้งนึงหรือสองครั้งอะไร ปัญหามันอยู่ว่าเรื่องอะไร ถ้าเป็นเรื่องใหญ่ๆ แล้วก็เกิดทำให้รัฐบาลถึงกับต้องเกิดความเสียหาย อันนี้ต้องพิจารณากันหละ ในเรื่องระเบียบวินัย อันนี้หละ

⁷⁹สัมภาษณ์ สงสุข ภัคเกษม, อ้างแล้ว.

⁸⁰สัมภาษณ์ ปิยะณัฐ วัชรารักษ์, อ้างแล้ว.

ครับถึงกับจะต้องเอากฎระเบียบมาว่ากัน ก็ต้องดูเจตนาจริงเสียก่อนว่าที่เค้าทำไปอย่างนั้น เพราะอะไร ที่เค้าฝ่าฝืนมติพรรคนั้นเป็นเพราะอะไร ถ้าพูดกันไม่รู้เรื่องก็คงจะอยู่ด้วยกันไม่ได้ ที่สุดมันก็แค่นั้นเอง. . . การลงโทษกันในที่นี้ เราก็คงจะเอามาพูดกันในรายละเอียดว่าไม่ได้ เราจะเตือนก่อนบางครั้งเราก็ทำเฉยๆ ไม่พูดอะไรมันเหมือนเป็นการลงโทษเหมือนกัน เราไม่พูดด้วยไม่ว่าอะไรด้วย ผลที่สุดก็อยู่ไม่ได้ เราก็ใช้ลักษณะอย่างนั้น⁸¹

"หัวหน้ากลุ่มเค้าก็ควบคุมกัน ก็บอกแล้วไงว่าหัวหน้ากลุ่มก็จะพยายามทำความเข้าใจ อาจจะมีอะไร จะต่อว่าต่อขานกันพักนึง แล้วก็พยายามทำความเข้าใจกัน ไม่มีอะไร ง่ายๆ ก็รู้สึกวาตินะ มันเรียบร้อยดี"⁸²

นายสงสุข ภักเกษม ได้กล่าวถึงอุปสรรคอย่างหนึ่งที่ทำให้พรรคชาติไทยไม่สามารถลงโทษสมาชิกพรรคบางคนได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากจากการแบ่งกลุ่มภายในพรรคชาติไทย การกระทำการใดๆ ต่อสมาชิกนอกกลุ่มอาจกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มได้

"ไม่มีเพราะมันคานกันด้วยก็ก มันคานกันด้วยกลุ่ม อานาจมันคานกัน ลูกน้องของคุณ เสนาะๆ [เสนาะ เทียนทอง] จะไปแตะลูกน้องของคุณวัฒนา [วัฒนา อัสวเหม] หรือจะไปแตะลูกน้องของคุณณรงค์ [ณรงค์ วงศ์วรรณ]หรือ มันอยู่กันด้วยระบบอย่างนี้ะ มันเป็นระบบอุปถัมภ์"⁸³

การเลือกสรรบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การเลือกสรรสมาชิกพรรคเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่น ตำแหน่งรัฐมนตรี มีผลต่อการควบคุมสมาชิกในพรรคอย่างมาก ในพรรคชาติไทย การพิจารณาในส่วนนี้ หัวหน้าพรรคหรือแกนนำพรรคสามารถที่จะประสานความสัมพันธ์ส่วนตัว เพื่อเลือกตัวบุคคลได้อย่างคล่องตัว และไม่มีขั้นตอนมากนัก ดังคำสัมภาษณ์ของ เสนาะ เทียนทอง ที่ว่า⁸⁴

⁸¹สัมภาษณ์ เสนาะ เทียนทอง, อ้างแล้ว.

⁸²สัมภาษณ์ สงสุข ภักเกษม, อ้างแล้ว.

⁸³เรื่องเดียวกัน.

⁸⁴สัมภาษณ์ เสนาะ เทียนทอง, อ้างแล้ว.

"มีอะไรเราก็ไม่ต้องมาหวัดกัน เช่น ปัญหาของในพรรคมีอะไร จะแต่งตั้งตำแหน่งอะไร เราก็ไม่ถึงกับจะต้องมาหวัดกัน ส่วนใหญ่เราก็มอบหมายให้ผู้หลักผู้ใหญ่ไปตัดสินใจมาแล้วก็มาแจ้งให้พรรคทราบ ส่วนใหญ่เราจะเป็นแบบนั้น เราไม่ถึงกับจะต้องมาหวัดกันอะไรกัน ในลักษณะที่มาแก่งแย่งกัน เช่น มีตำแหน่งหน้าที่อะไรก็ต้องมาหวัดแข่งขัน ไม่ค่อยมี ในพรรคชาติไทยไม่ค่อยปรากฏ"

ความแตกต่างของพรรคประชาธิปัตย์กับพรรคชาติไทย พรรคชาติไทยน่าจะ
 บารมีของหัวหน้าพรรคหรือใช้ข้อบังคับในการควบคุมมากกว่ากันนั้น คุณสงสุข ภัคเกษม สมาชิก
 พรรคประชาธิปัตย์ ได้แสดงความเห็นส่วนตัวไว้ดังนี้⁸⁵

"พรรคชาติไทยใช้บารมีของหัวหน้าพรรค ของพรรคประชาธิปัตย์ใช้กติกาของประเพณี
 การเคารพนับถือ เอาอาวุโส เอาจริยประเพณีมากกว่า ฉะนั้นเมื่อการที่พรรคจะ
 บริหารบุคคลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ในแถวในแนว พรรคประชาธิปัตย์ในฐานะที่เป็นพรรค
 เก่าแก่ และยึดเป็นหลักการโดยเฉพะในเรื่องของตัวบทกฎหมายแล้ว พรรค
 ประชาธิปัตย์ได้ใช้วิธีการแบ่งภาค แบ่งตามสัดส่วนไป เป็นโควต้ากันไป ตกกลงกันไป
 ถ้ามีปัญหาที่ส่งเข้ามา อย่างเช่นกรณีคัดเลือกบุคคลเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมือง
 ก็จะมีการไปว่ากันไป อันนี้เป็นสัดส่วนของภาคนี้ะ ถ้ามีหลายคนก็ส่งให้สมาชิกเป็นผู้หวัดกันออก
 เป็นมติ มติถือว่าสิ้นสุด ซึ่งในกรณีนี้พรรคการเมืองอื่นไม่มี เอาหัวหน้าพรรคทุบโต๊ะดมจะเอา
 คนนั้นจะเอาคนนี้ ใครกลัซิดสนิทสนมก็เอาคนนั้น หัวหน้าพรรคสั่งได้เลย"

การควบคุมด้วยการตอบแทนตำแหน่งทางการเมือง

ปกติในการจัดตั้งรัฐบาล พรรคการเมืองที่ร่วมรัฐบาลจะมีโควตาในการจัดสรร
 ตำแหน่งทางการเมือง เช่น รัฐมนตรี รัฐมนตรีช่วยๆ เลขานุการรัฐมนตรี ผู้ช่วยเลขาธิการ
 รัฐมนตรี ฯลฯ ซึ่งตำแหน่งดังกล่าวจะเป็นการตอบแทนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ทำงานให้กับพรรค
 การตอบแทนในลักษณะนี้น่าจะมีผลในการควบคุมมากที่สุด โดยเฉพาะตำแหน่งรัฐมนตรีแกนนำ

⁸⁵สัมภาษณ์ สงสุข ภัคเกษม, อ่างแล้ว.

สำคัญในพรรคมักจะได้รับคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งเสมอ หากเปรียบเทียบในมัจจุบันรัฐธรรมนูญกำหนดให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ตามจำนวนประชากรของประเทศ การเลือกตั้งในปี 2538 มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสิ้น 391 เสียงข้างมากที่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ถ้าคิดในอัตราเฉลี่ยแล้ว จะต้องมียกเสียงเกินกึ่งหนึ่ง คืออย่างน้อย 196 เสียง ในขณะที่มีตำแหน่งรัฐมนตรีอยู่ 49 คน มีตำแหน่งเลขาธิการนายกรัฐมนตรี 1 ตำแหน่ง รองเลขาธิการรัฐมนตรี 3 ตำแหน่ง เลขานุการรัฐมนตรีและผู้ช่วยเลขานุการ รัฐมนตรี 48 ตำแหน่ง โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี 1 ตำแหน่ง ฯลฯ กระบวนการต่างๆในสภา รวมตำแหน่งทางการเมืองทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 100 ตำแหน่ง รัฐบาลและพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลสามารถจัดสรรตำแหน่งดังกล่าวให้กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ในอัตราเฉลี่ย 1 ต่อ 2 โดยให้แก่นักการเมืองพรรคดำรงตำแหน่งการเมืองที่สำคัญ เช่น รัฐมนตรี รัฐมนตรีช่วย ฯลฯ และรองลงมาดำรงตำแหน่งเลขานุการรัฐมนตรี หรือผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรี ซึ่งแก่นักเหล่านี้ก็สามารถจะควบคุมดูแลสมาชิกในกลุ่มในระดับหนึ่ง การควบคุมดังกล่าวเป็นการควบคุมที่เรียกได้ว่า ทุกพรรคการเมืองสามารถนำไปใช้อย่างได้ผลและมีการใช้กันเรื่อยมา

ในส่วนของพรรคชาติไทยในการจัดตั้งรัฐบาลหลังการเลือกตั้งปี 2538 นี้ พรรคชาติไทยได้ชักสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 92 คน และสามารถจัดสรรให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองถึง จำนวน 42 ตำแหน่ง มีผู้ที่มิได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพียง 5 คน คือ นายวีระศักดิ์ โควสุรัตน์ นายวิรัช รัตนเศรษฐ์ นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย นายอนุสรณ์ วงศ์วรรณ และ นายสมศักดิ์ ปริศนานันทกุล ทั้งนี้ยังมีตำแหน่งกรรมการต่างๆในสภาอีกจำนวนมาก

พรรคชาติไทยมีการควบคุมด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก สมาชิกในพรรคอยู่กับในลักษณะของความสัมพันธ์ส่วนตัว มีการเกื้อกูลกันฉันพี่น้อง โดยอาศัยพื้นฐานของความสัมพันธ์ดั้งเดิมก่อนที่จะมาอยู่ร่วมกันในพรรคชาติไทย ภายในพรรคชาติไทยมีการจัดแบ่งกันออกเป็นกลุ่มต่างๆ ในแต่ละกลุ่มก็มีการเอื้ออาทรกันมีความสนิทสนมกันเป็นพิเศษ ซึ่งการรวมกลุ่มนี้ก็มี

มาจากหลายสาเหตุ เช่น กลุ่ม 16 นั้น สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจ⁸⁶ กลุ่มเท็ดไท นั้นเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกพรรคสามัคคีธรรมเดิม (ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคเหนือและอีสานบางส่วน) กว่าครึ่งหนึ่งของสมาชิกพรรคชาติไทยจะมีฐานะค่อนข้างดี ส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จในด้านธุรกิจแล้วจึงหันมาทำงานการเมือง⁸⁷ ความสัมพันธ์บางส่วนจึงก่อขึ้นมาด้วยฐานะทางธุรกิจที่คล้ายคลึงกันทำให้แต่ละกลุ่มสามารถรวมกันได้อย่างแนบแน่น หัวหน้าพรรคชาติไทยเพียงแต่เป็นผู้ประสานทำความเข้าใจกับหัวหน้ากลุ่มต่างๆ ให้ประสานสอดคล้องกันเท่านั้น หากดำเนินการในส่วนนี้สำเร็จการดำเนินการในเมืองในด้านอื่น รวมทั้งการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็จะง่ายตามไปด้วย เนื่องจากกระบวนการต่างๆ ในการตัดสินใจได้ถูกโอนถ่ายไปยังหัวหน้าพรรคและแกนนำพรรคโดยข้อบังคับพรรคอยู่แล้ว อีกทั้งมีความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ใกล้ชิดกันแต่ละกลุ่ม การควบคุมสมาชิกจึงมีปัญหาน้อยลง เราจึงไม่ต้องพูดถึงกระบวนการในการควบคุมอื่นมากนัก เพราะทุกอย่างจบลงด้วยการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลักทั้งสิ้น กระบวนการควบคุมในลักษณะนี้มีความยืดหยุ่นอย่างมาก ทำให้การบริหารของพรรคมีความคล่องตัวสูง ไม่เทอะทะหรือเกิดความล่าช้าในการดำเนินการกิจกรรมทางการเมือง หัวหน้าพรรคและแกนนำสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ลุล่วงอย่างรวดเร็ว สอดรับกับสถานการณ์เฉพาะหน้า แต่ก็มีข้อเสียคือเป็นกระบวนการที่ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล มิได้ขึ้นกับระบบ หากไม่มีบุคคลที่มีความสามารถ มีบารมีพอ จะทำให้ระบบนี้ไม่สามารถดำเนินการไปได้อย่างราบรื่น

กล่าวโดยสรุป การควบคุมของพรรคประชาธิปไตยและพรรคชาติไทย มีสิ่งที่เหมือนกันคือทั้งสองพรรคได้ใช้การควบคุมโดยความสัมพันธ์ส่วนตัว แต่พรรคประชาธิปไตยหันหน้าหนักกับกฎระเบียบโครงสร้างมากกว่าตัวบุคคล มีการปรับตัวโดยอาศัยวิวัฒนาการที่ยาวนาน มีโครงสร้างที่ซับซ้อน ซึ่งต่างกับพรรคชาติไทยที่อาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน

⁸⁶ ทาเนียบสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี พ.ศ. 2539, อ้างแล้วในบทที่ 3.

⁸⁷ สัมภาษณ์ เสนาะ เทียนทอง, อ้างแล้ว.

และกันภายในกลุ่ม ในส่วนการควบคุมโดยการเลือกสรรสมาชิกนั้น พรรคประชาธิปัตย์มีขั้นตอนการกลั่นกรองคนเข้าพรรคมากกว่า มีขั้นตอนการกระจายอำนาจหลายระดับชั้น ซึ่งพรรคชาติไทยให้อำนาจกับหัวหน้าพรรค แกนนำของพรรคเป็นผู้พิจารณา หัวหน้ากลุ่มมีอำนาจต่อรองในพรรคสูง ส่วนการพิจารณาเลือกสรรการคัดเลือกกรรมการบริหาร พรรคชาติไทยกับพรรคประชาธิปัตย์มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง พรรคประชาธิปัตย์มีกระบวนการตามข้อบังคับพรรคคือ เลือกในที่ประชุมใหญ่และต้องผ่านมติจากที่ประชุมใหญ่ทั้งหมด เน้นความเท่าเทียมกันแต่ละภาค โดยทุกภาคจะมีตัวแทน ภาคละ 1 คน แต่ในสวนพรรคชาติไทยกรรมการบริหารส่วนใหญ่มาจากการเสนอชื่อของหัวหน้าพรรค การบังคับบัญชาภายในพรรค มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน หัวหน้าพรรคชาติไทยมีอำนาจอย่างมาก ขณะที่หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์จะดำเนินการได้เท่าที่ข้อบังคับพรรคกำหนดซึ่งน้อยมาก ไม่มีอำนาจเด็ดขาด ขึ้นอยู่กับมติของกรรมการบริหารพรรคเป็นส่วนใหญ่ แต่ในพรรคชาติไทยนั้นให้อำนาจสิทธิขาดแก่หัวหน้าพรรคอย่างเต็มที่ อันเป็นหลักการที่สอดคล้องกับสถานการณ์ขณะตั้งพรรค มีการเน้นในเรื่องการเคารพระบบอาวุโสในพรรคนั้นเอง